

Umetnost prve polovine IV veka poznoklasična ili prehelenistička

Privrženost stilu, formi i idejama V veka

Nove osobenosti u skladu sa novim okolnostima

Pojava monumentalnih grobnica

Kefisodot Stariji

Skopas

Leohar

Timotej

Brijaksis

Istorijske okolnosti- borba Atine i Tebe protiv hegemonije Sparte

U životu Grčke IV vek p. n. e. bio je velika prekretnica jer su velike ideje o političkom, ekonomskom i ideološkom jedinstvu svih Grka nestale u vrtlogu Peloponeskih ratova

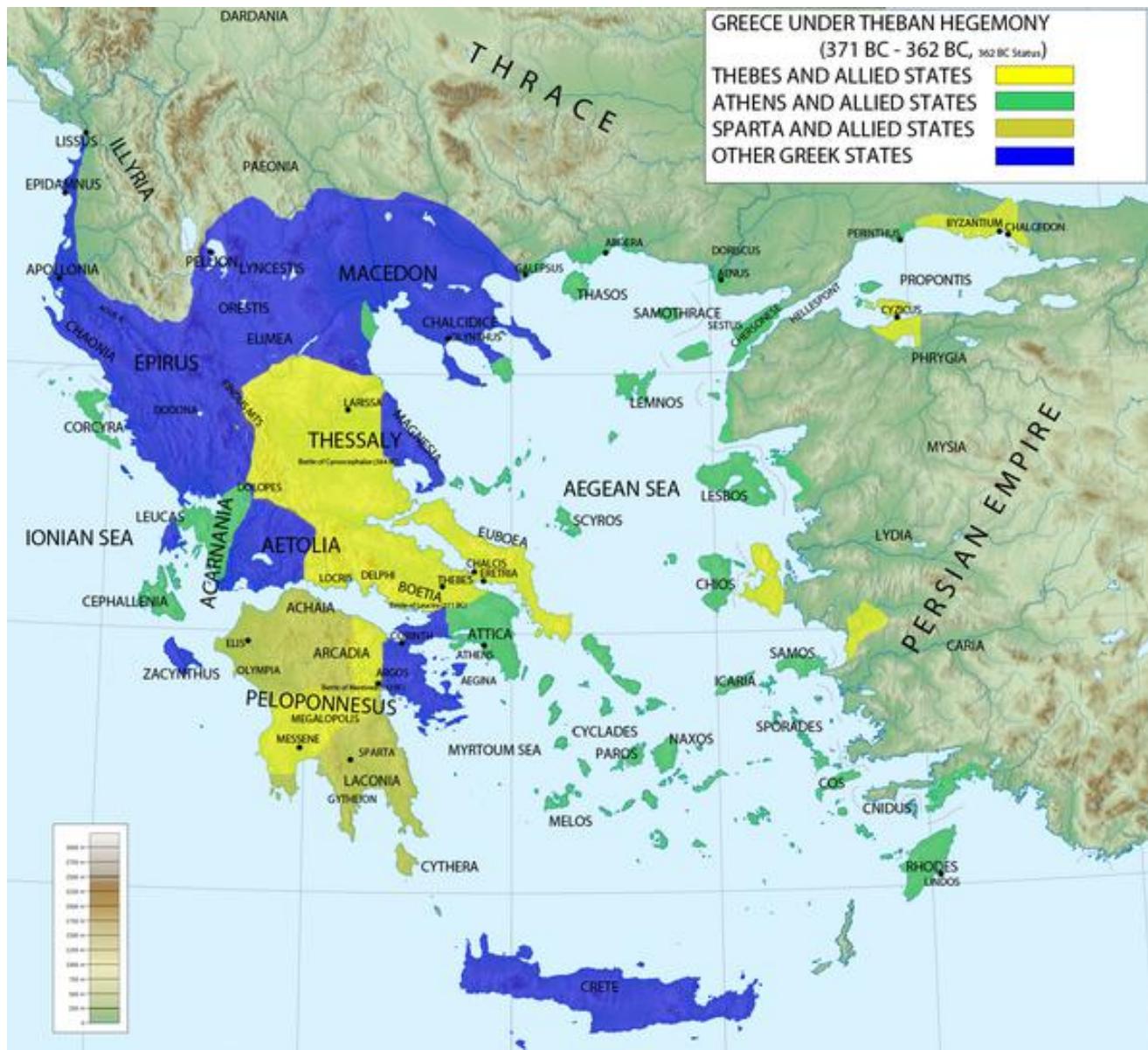
Sparta je, pošto je uništila moć Atine, postigla hegemoniju nad celom Grčkom
Sparta je početkom IV veka bila zauzeta ratom sa Persijom, Atina je preduzela da organizuje najamničku vojsku, popravi utvrđenja i izgradi flotu da bi zbacila spartansku hegemoniju

Međutim, Sparta je 387. sklopila mir sa Artakserksom II po kojem je bilo zabranjeno stvaranje bilo kakvih saveza u Grčkoj, što je pokvarilo planove Atine

Atinski demokrati ponovo su pokušali da se oslobose hegemonije Sparte i to u Tebi gde su Spartanci uspostavili oligarhijsku upravu, a tebanski demokrati, koje su proterali spartanski oligarsi, našli utočište u Atini

Manji odred Tebanaca 379. prodro je u Tebu i pobio oligarhe, pa je spartanska posada morala da napusti grad

Teba je počela da igra važnu ulogu i Atina je s njom sklopila savez protiv Sparte

Grčka u IV veku p. n. e, Sparta, Atina, Teba

Napadi na Spartu i slabljenje grčkih gradova-država

Atina je pokušala ponovo da uspostavi svoju raniju prevlast i 378. sklopljen je Drugi atinski savez (iako je Sparta 387. sklopila mir sa Persijom po kojem je bilo zabranjeno stvaranje bilo kakvih saveza u Grčkoj)

Usledio je napad za napadom na Spartu

Tebanski odredi prodrli su na Peloponez i došli čak pod Spartu, ali su ih Atinjani izneverili i prešli na stranu Sparte

Atinski savez počeo je da se raspada

Dugotrajne borbe toliko su iscrple Atinu, Tebu i Spartu da one više nisu bile u stanju da rukovode drugim grčkim gradovima

Pored toga, Persija je na istoku pribirala nove snage, Feničani su u Velikoj Grčkoj i na Siciliji potiskivali položaj grčkih gradova, na Apeninskom poluostrvu su jačali najpre Etrurci i potom Umbri i Latini, a iz severne Galije kretali su ratoborni Kelti

Najveća pretnja bila je u neposrednom susedstvu na severu gde je Makedonska država započela uspon pod Filipom (359-336)

U doba stalnih ratovanja sredstva su trošena na podizanje zidova, izdržavanje i opremanje vojske i izgradnju brodova, zdanja velikih dimenzija, osim pozorišta, tolosa i pobedničkih spomenika, gotovo da nisu ni građena

Središta u kojima su podizana monumentalna zdanja postali su gradovi u Maloj Aziji

Očuvanje klasičnih tradicija i jačanje Male Azije

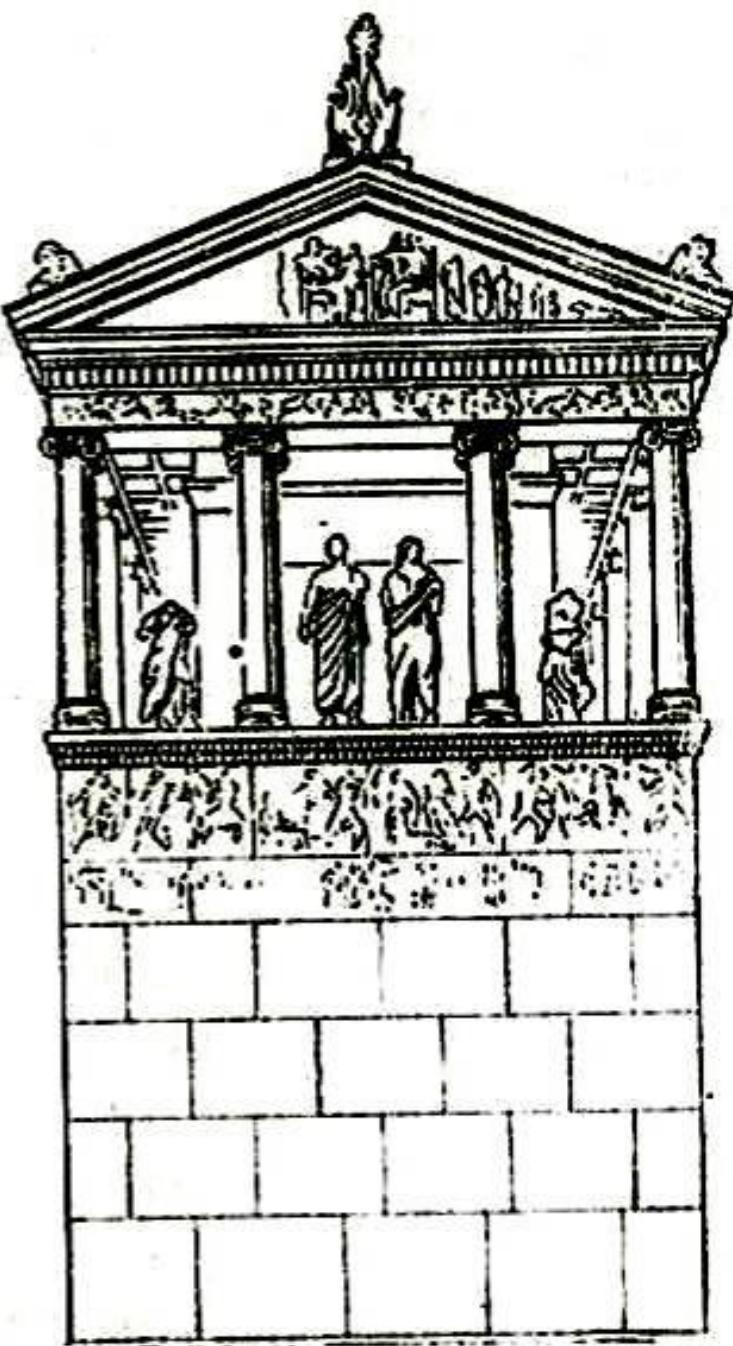
U tim nemirnim vremenima klasična umetnost, naročito skulptura, uspela je da sačuva i ponekad razvije i unapredi umetničke tradicije V veka

Vajari ranog IV veka osećali su snažnu privrženost stilu, formi i idejama prethodnog stoljeća, niz darovitih vajara ostao je veran starim tradicijama i u njihovim delima jasno se mogu sagledati odlike vajarstva V veka

U Maloj Aziji pojavili su se novi oblici državnog uređenja koje je bilo centralizovano po ugledu na susedne azijske države, ali helensko po sadržaju kulture

U ovim politički i ekonomski snažnim državama mnogi umetnici iz Atine i kopnene Grčke našli su mesto za rad pod najpovoljnijim uslovima

Mnogi maloazijski vladari želeli su da, isto kao i njihovi orijentalni susedi, svoju epohu obeleže grandioznim zdanjima (kao što je Artemidin hram u Efesu), neretko monumetalnim nadgrobним spomenicima

Ksantos, Likija (u blizini današnje Antalije, antičke Ataleje, osnovane kasnije, sredinom II veka p. n. e), Spomenik Nereida, oko 400.

monumentalna grobnica nepoznatog likijskog vladara (verovatno persijskog satrapa Arbinasa),
rekonstrukcija
mali jonski peripter na visokom postamentu

četiri friza- dva na bazi, dva na hramu

Grobnica je u gornjem delu podsećala na grčki hram i imala po četiri stuba na istočnoj i zapadnoj strani i po šest na severnoj i južnoj (4X6)

Gornja konstrukcija je podignuta na visokom podijumu sa dva friza-gornjim plićim i donjim dubljim

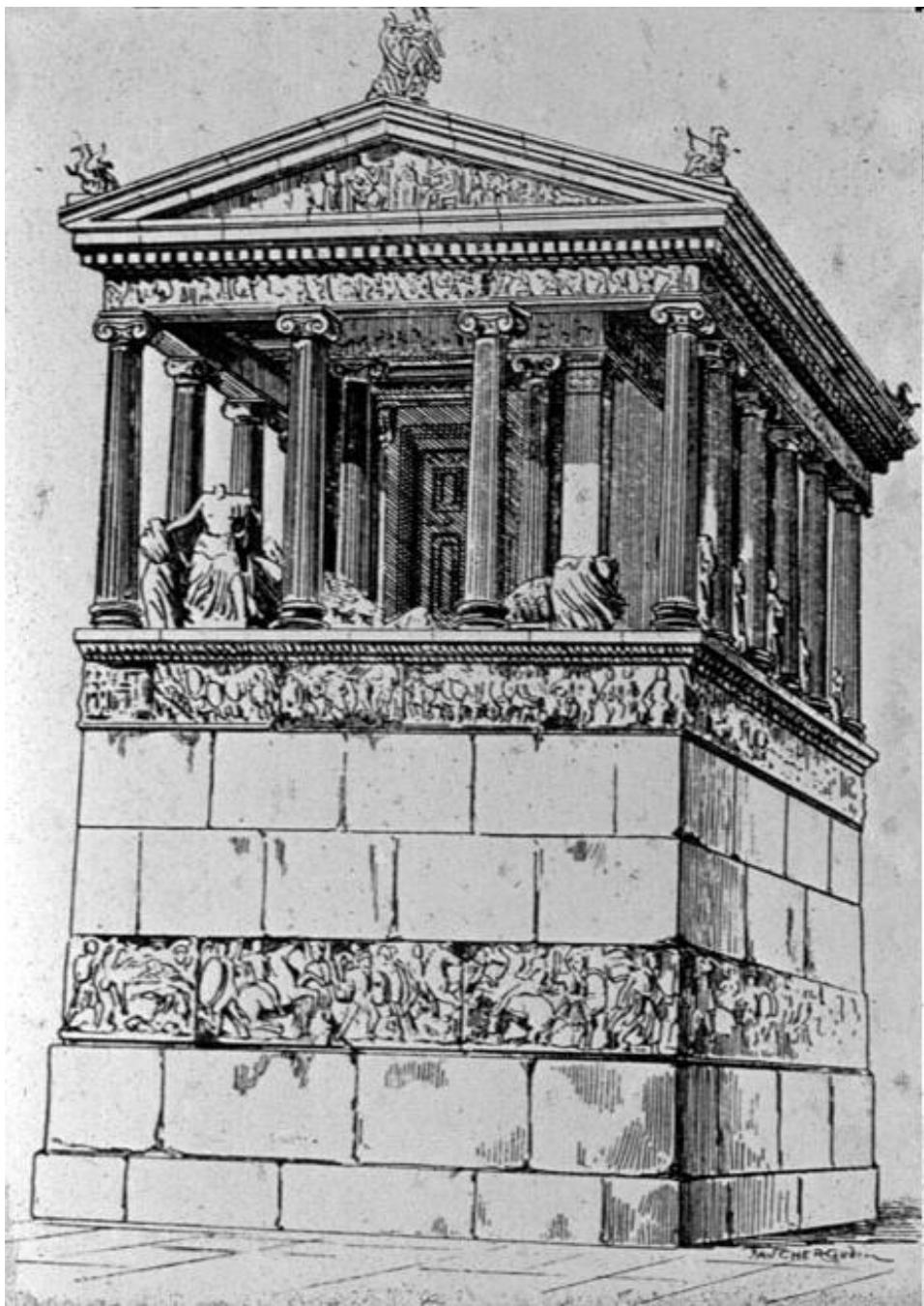
Spomenik Nereida u Ksantosu,
oko 400.

(veličina spomenika bez baze)

(raspored dva friza na hramu i
dva friza na bazi)

Na rekonstrukciji u Britanskom
muzeju podijum se sastoji
samo od dva friza iznad
jednog reda kamenih
blokova

Prvobitni podijum bio je viši,
izgleda sa dva niza blokova
ispod donjeg friza i još dva
reda blokova koji su odvajali
donji i gornji friz

Spomenik Nereida u Ksantosu,
oko 400.

(raspored dva friza na hramu i
dva friza na bazi)

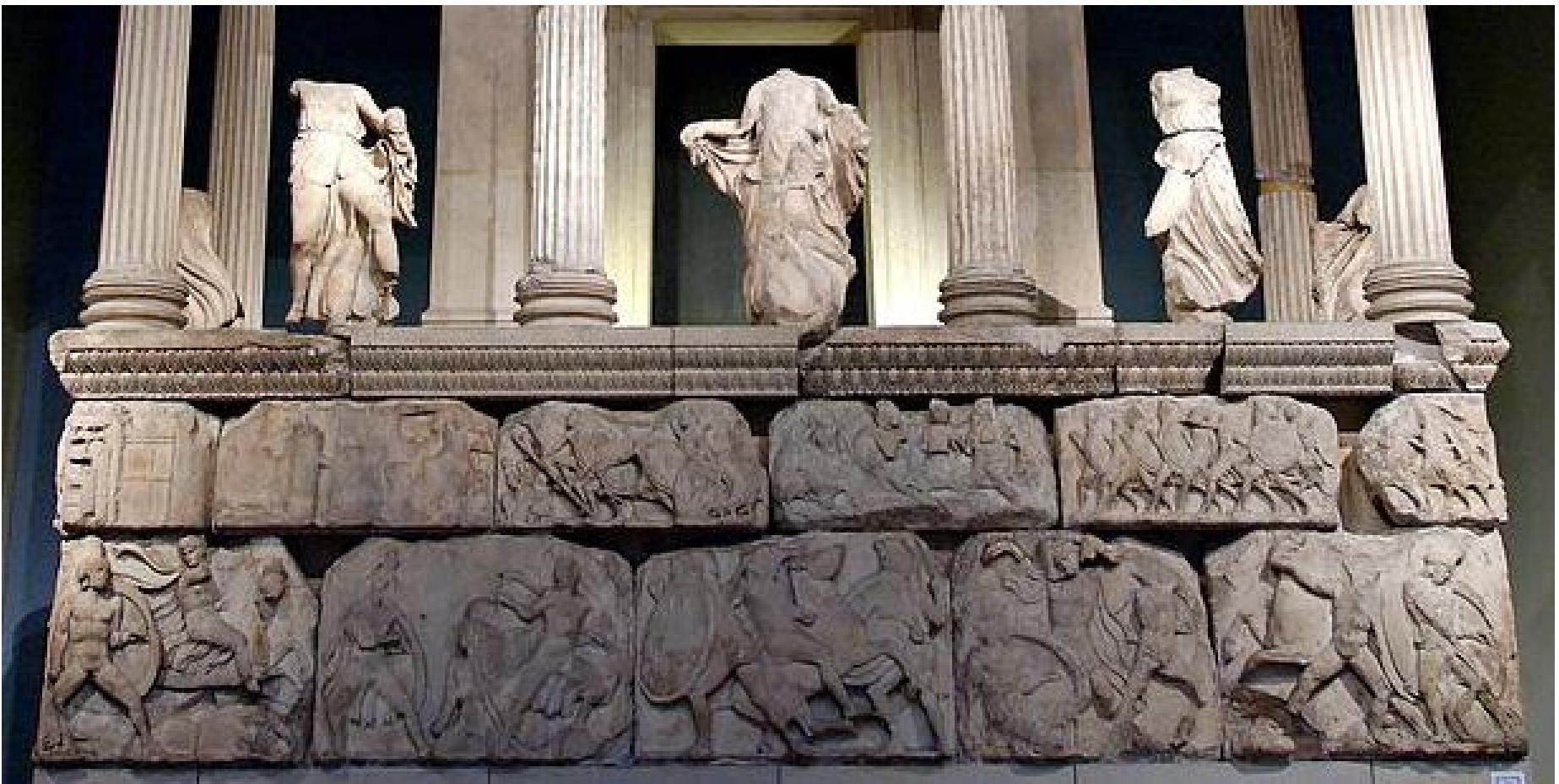
U gornjem delu frizovie se
nalaze na na arhitravu i oko
cele

Na rekonstrukciji u Britanskom
muzeju podijum se sastoji
samo od dva friza iznad
jednog reda kamenih
blokova

Prvobitni podijum bio je viši,
verovatno sa dva niza
blokova ispod donjeg friza i
još dva reda blokova koji su
odvajali donji i gornji friz

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400.
rekonstrukcija u Britanskom muzeju
(raspored dva friza na hramu i dva friza na bazi)

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400.
Frizovi na podijumu

Na gornjem frizu podijuma prikazana je opsada nekog grada
Na donjem frizu podijuma vide se prizori borbe u kojoj učestvuju vojnici
odeveni na grčki način

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400.
Frizovi na gornjoj konstrukciji (hramu)

Na frizu na arhitravu, rađenom jednostavnije i naivnije, nalaze se scene
borbe, lova na vepra, osoba koje prinose žrtve i pripreme za gozbu
Na frizu oko cele su scene prinošenja žrtvi i gozbe

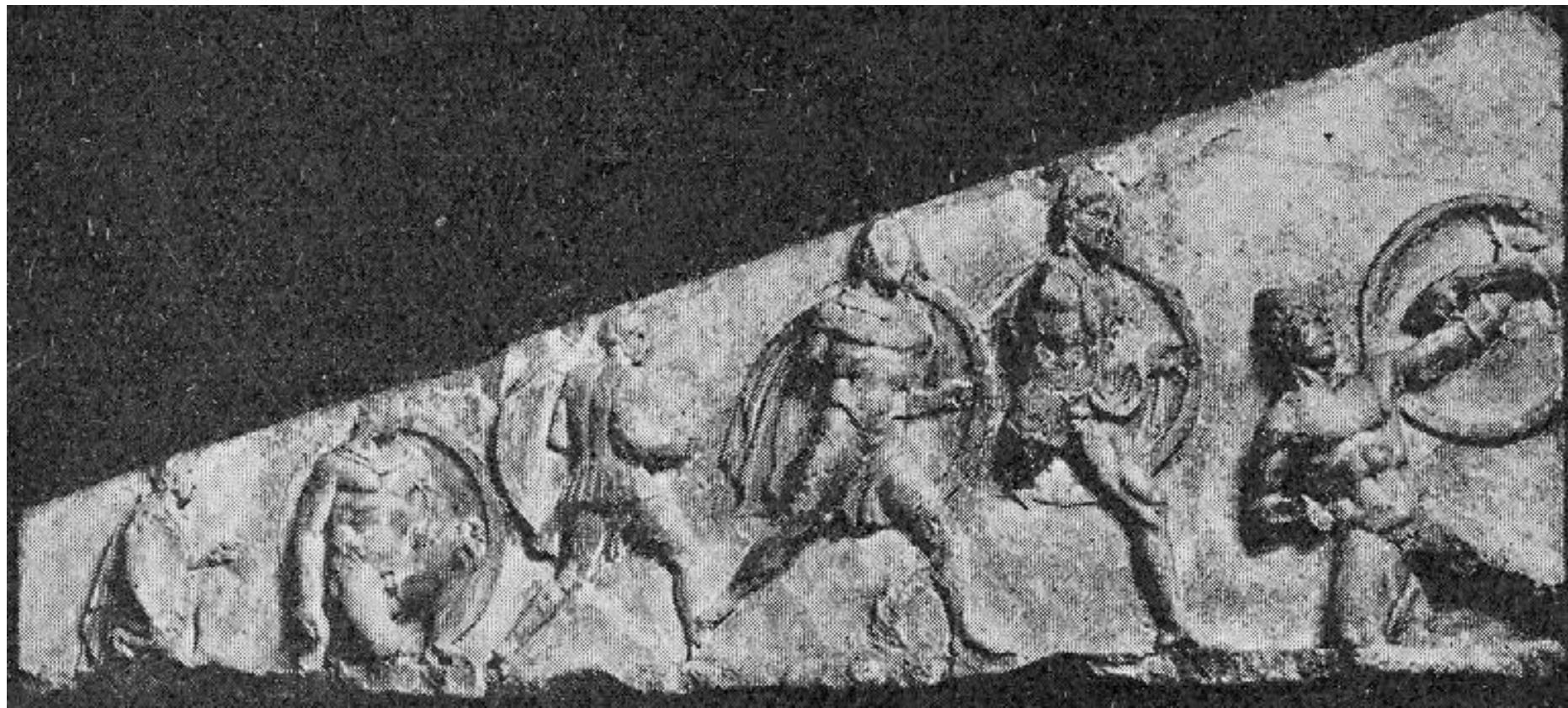

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400. Zabati

Na dva zabata nalaze se reljefi (a ne slobodne skulpture kako je tada bilo uobičajeno)

Na istočnom zabatu su vladar (Arbinas) i njegova supruga i manje figure koje verovatno predstavljaju njihovu decu

Od zapadnog zabata su očuvani samo ratnici u borbi

Ksantos, Spomenik Nereida, zapadni zabat, scena borbe
(teme reljefnih frizova većinom prema istočnjačkim uzorima)

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400.

Frizovi na gornjoj konstrukciji (hramu)

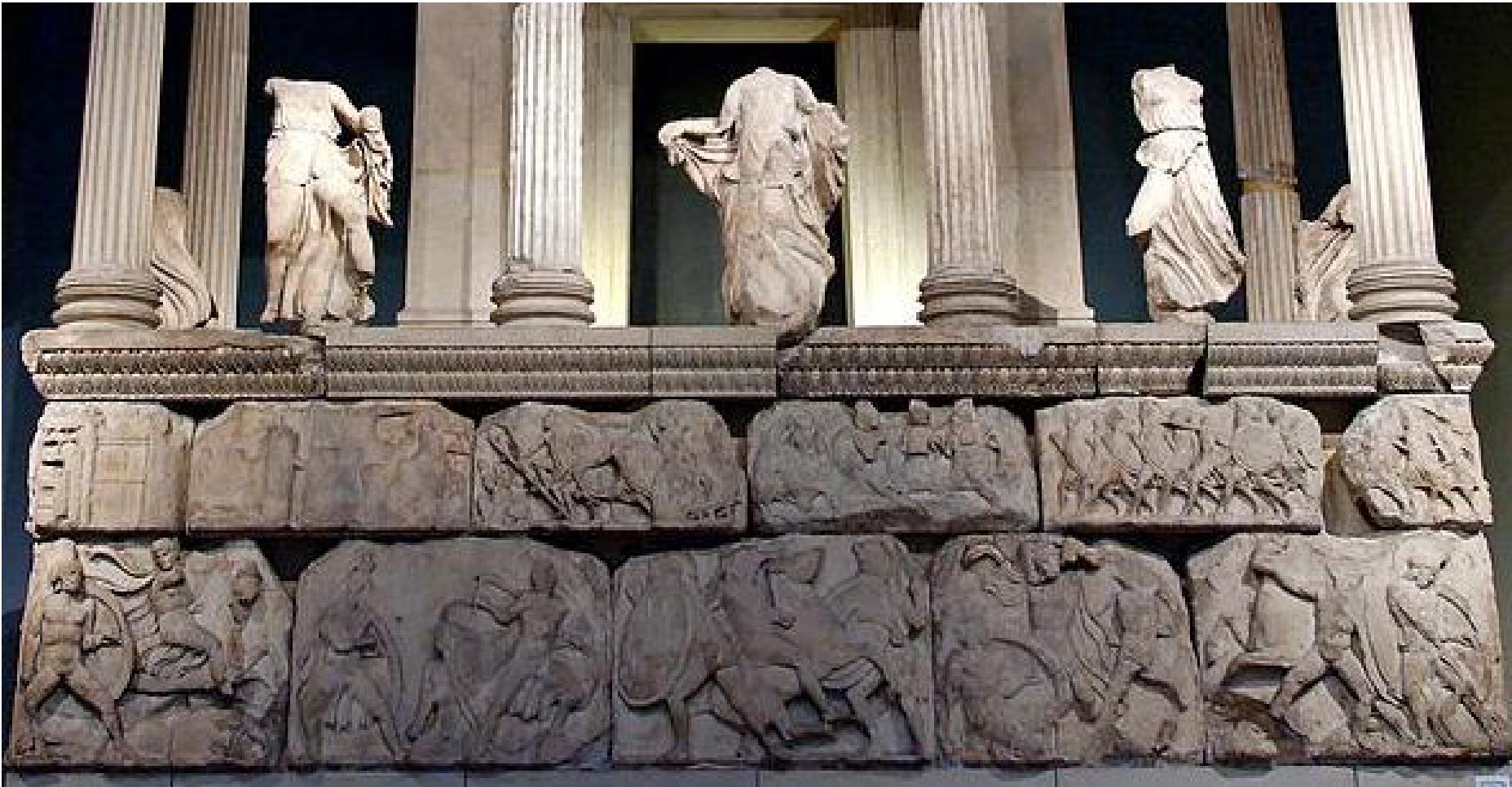
Na frizu na arhitravu nalaze se scene borbe, lova na vepra,
osoba koje prinose žrtve i pripreme za gozbu

Ksantos, Spomenik Nereida,
Izaslanici donose darove, detalj sa friza na arhitravu

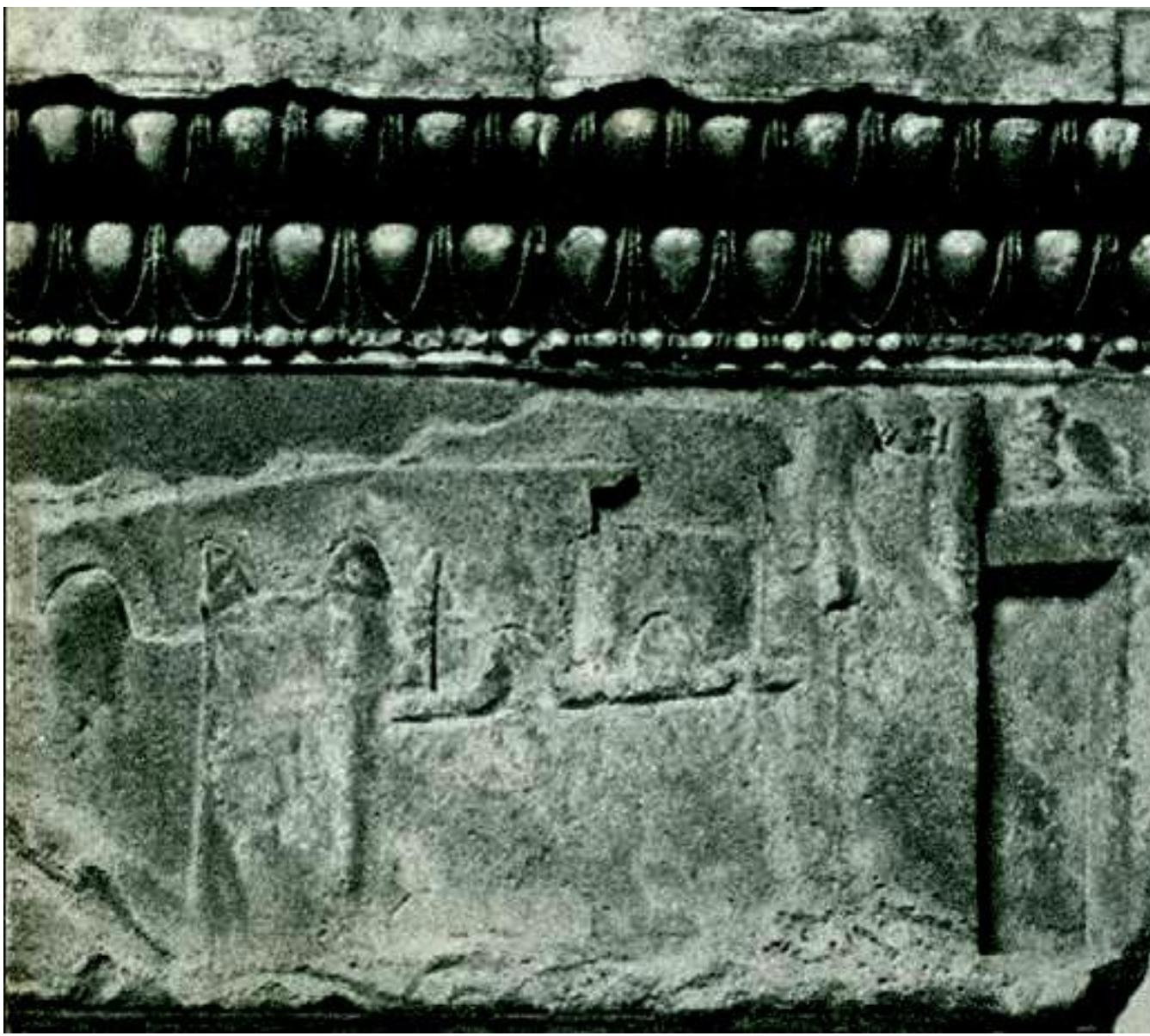

Ksantos, Spomenik Nereida,
Lov na medveda, detalj sa jednog friza na arhitravu

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400.
Frizovi na podijumu

Na gornjem frizu podijuma prikazana je opsada nekog grada

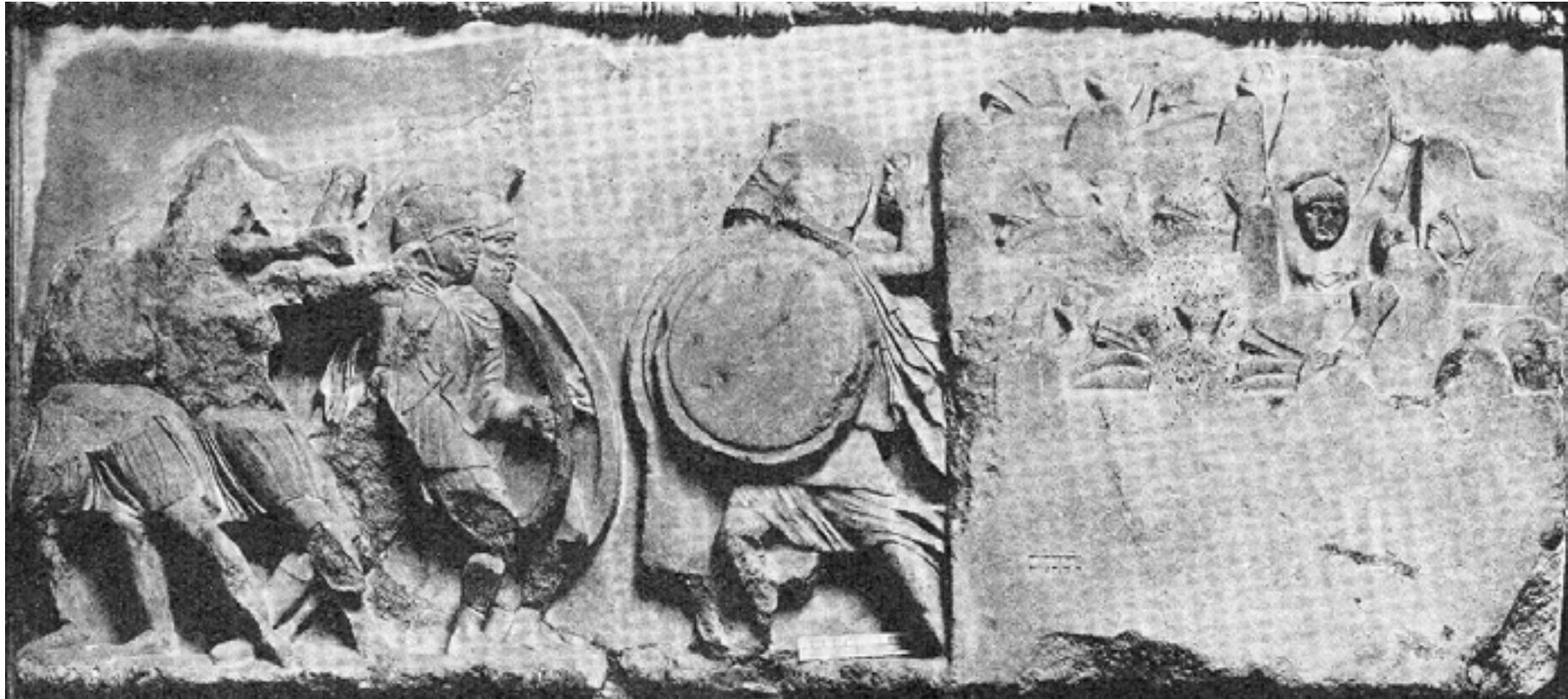
Ksantos, Spomenik Nereida,
Opsednuti grad, detalj sa manjeg (gornjeg) friza na bazi

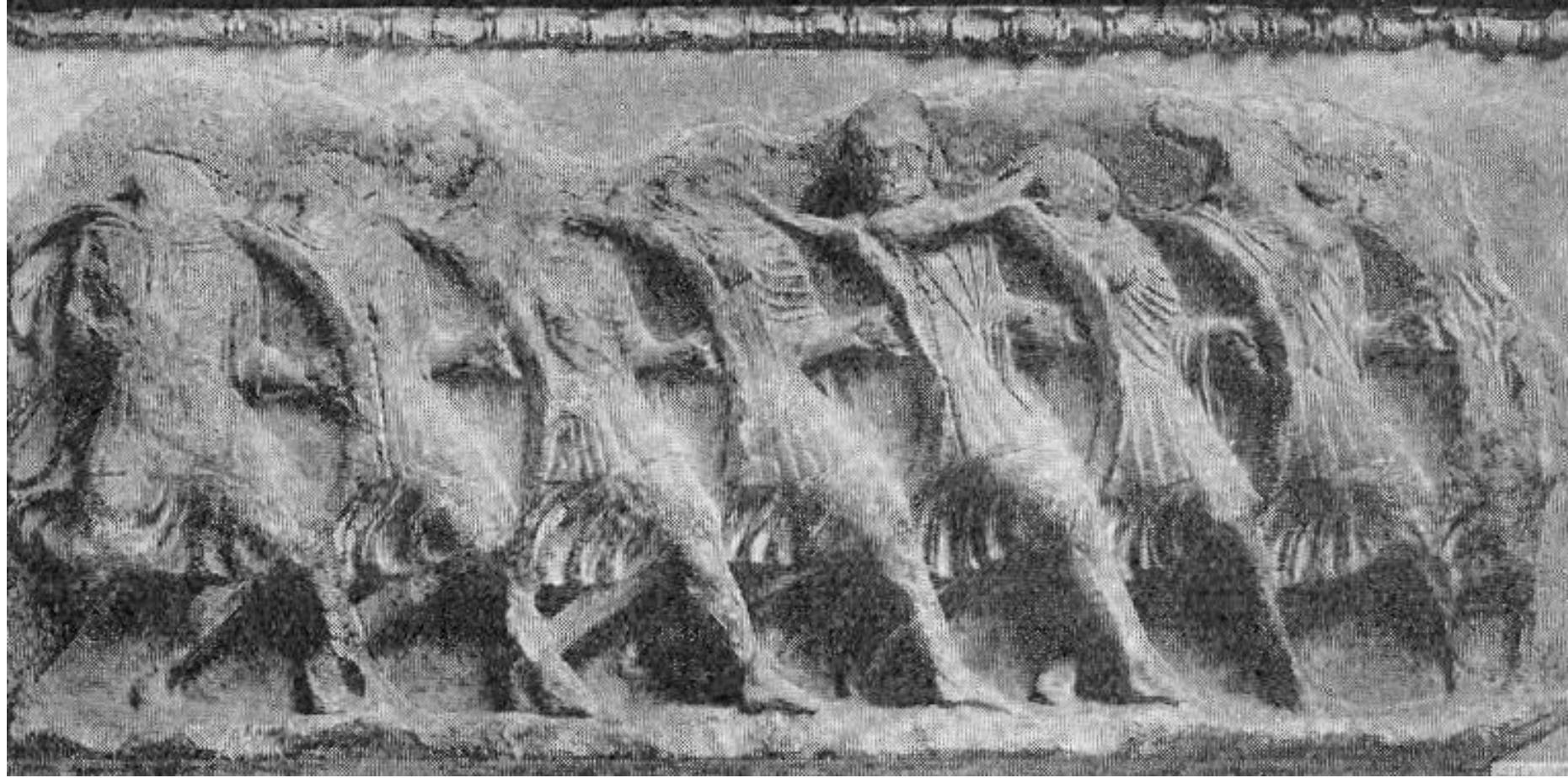
Ksantos, Spomenik Nereida,
Vladar sa vojnicima i savetnicima, detalj sa manjeg (gornjeg) friza na bazi

Ksantos, Spomenik Nereida,
Vladar sa vojnicima i savetnicima, detalj sa manjeg (gornjeg) friza na bazi .

Ksantos, Spomenik Nereida,
Borba pred gradom, sa manjeg (gornjeg) friza na bazi

Ksantos, Spomenik Nereida,
Strojevi ratnika, sa manjeg (gornjeg) friza na bazi

Spomenik Nereida u Ksantosu, oko 400. Frizovi na podijumu

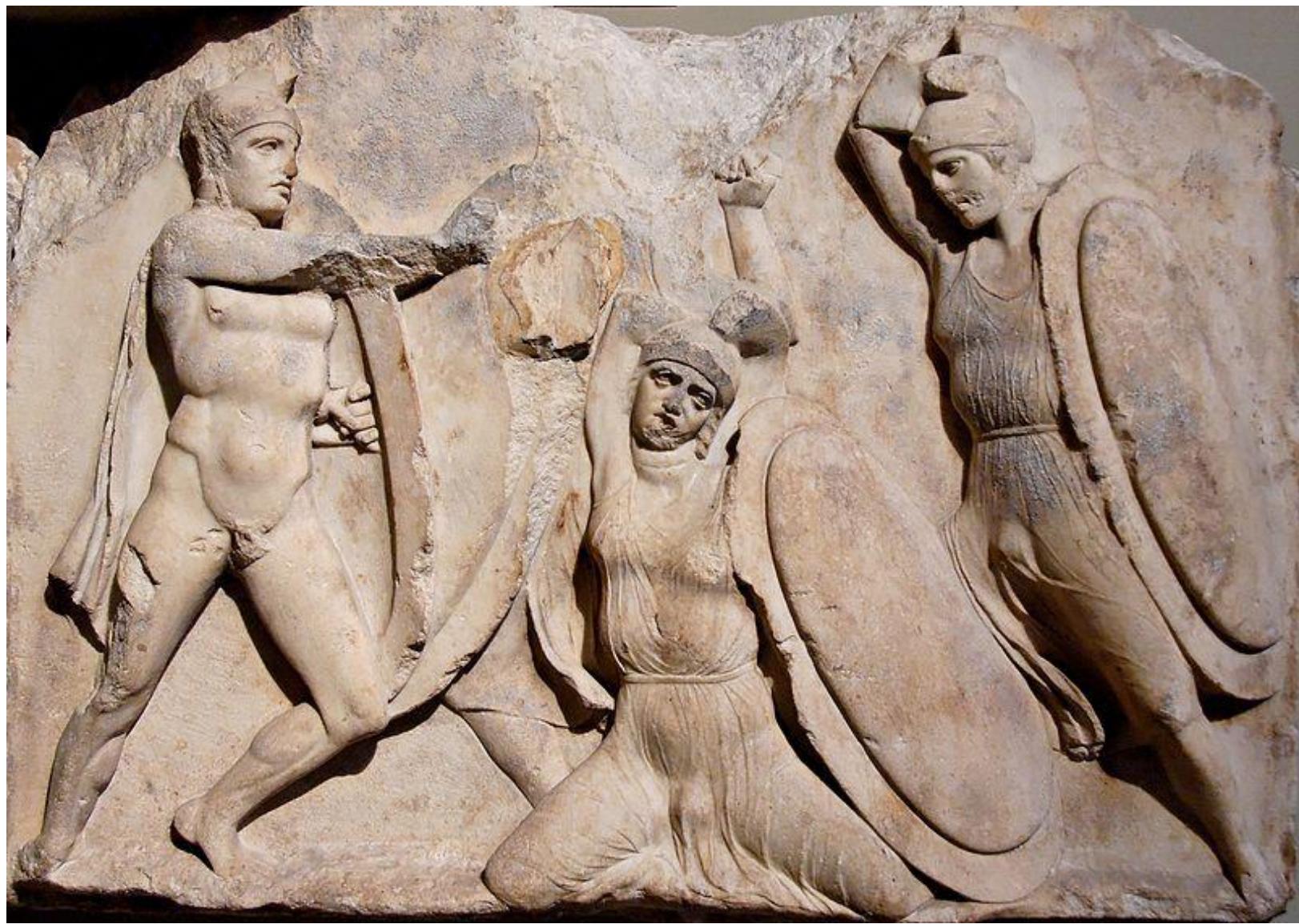
Na donjem frizu podijuma vide se prizori borbe u kojoj
učestvuju vojnici odeveni na grčki način

Ksantos, Spomenik Nereida,
Bitka Istočnjaka i Grka, detalj sa većeg (donjeg) friza na bazi

Ksantos, Spomenik Nereida,
Bitka, detalj sa većeg (donjeg) friza na bazi

Ksantos, Spomenik Nereida,
Bitka Istočnjaka i Grka, detalj sa većeg (donjeg) friza na bazi

Ksantos,
Spomenik Nereida,
figura jedne od Nereida
između stubova

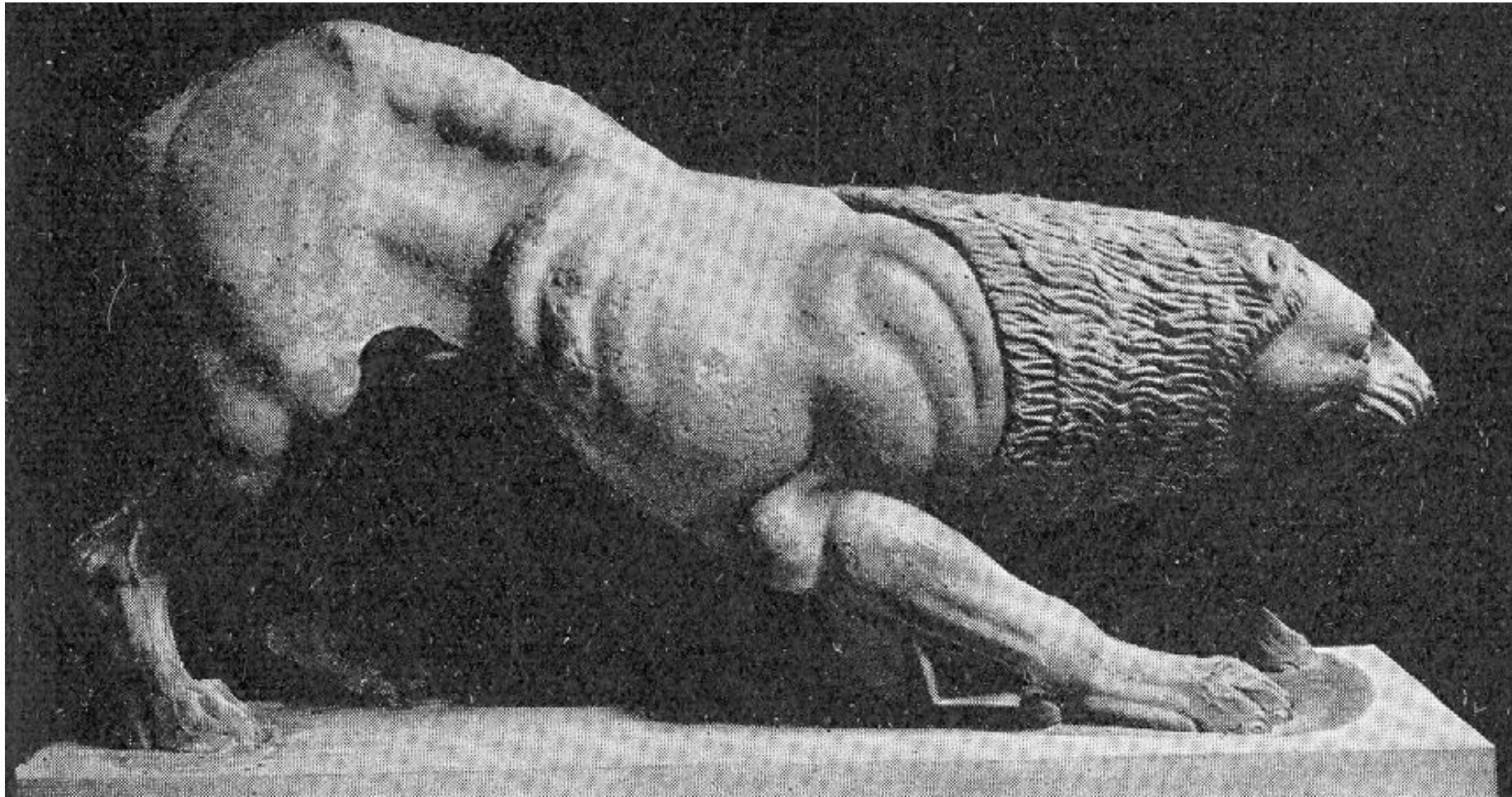
(Nereide, kao
psihopompi, imale
zadatak da duše
pravednih prevoze na
ostrva blaženih i
srećnih pokojnika)

Ksantos,
Spomenik Nereida,
figura jedne od Nereida
između stubova

Ksantos, Spomenik Nereida, figure Nereida između stubova

Ksantos, Spomenik Nereida, figura lava

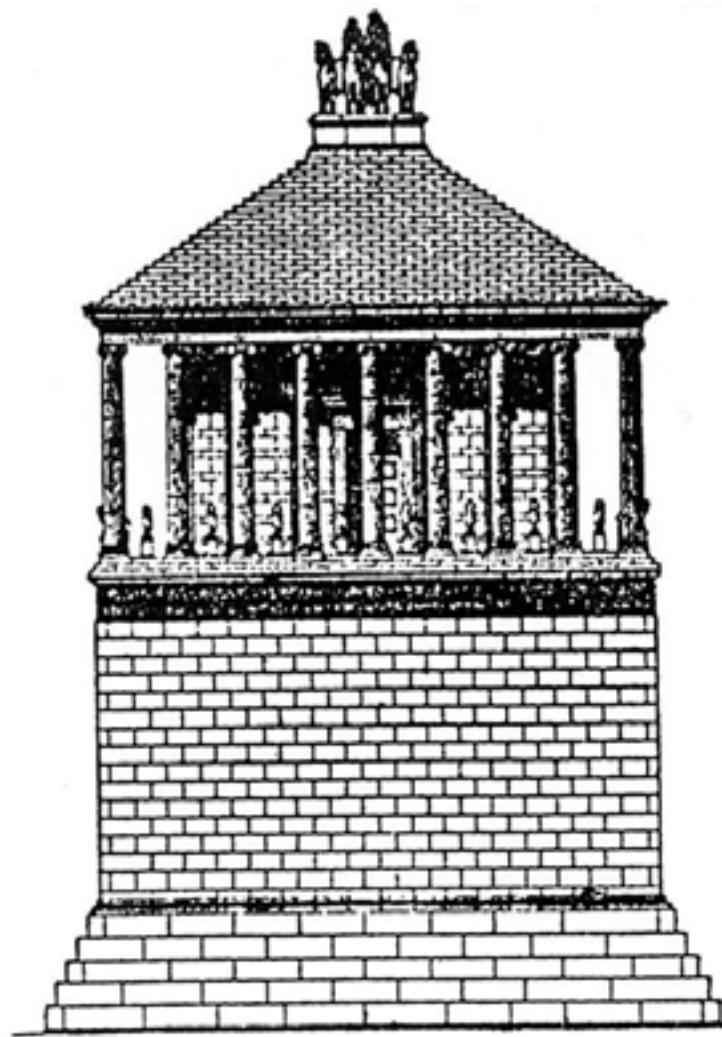
Mauzolej u Halikarnasu, posle 353.

- Monumentalna grobnica podignuta za likijskog satrapa Mausola (+353)
- Podigla Mausolova supruga Artemisija u Halikarnasu (danasm Bodrum)
- Arhitekte (po Vitruviju):
Pitej i Satir

- Vajari:
Skopas (i.)
Leohar (z.)
Timotej (j.)
Brijaksis (s.)

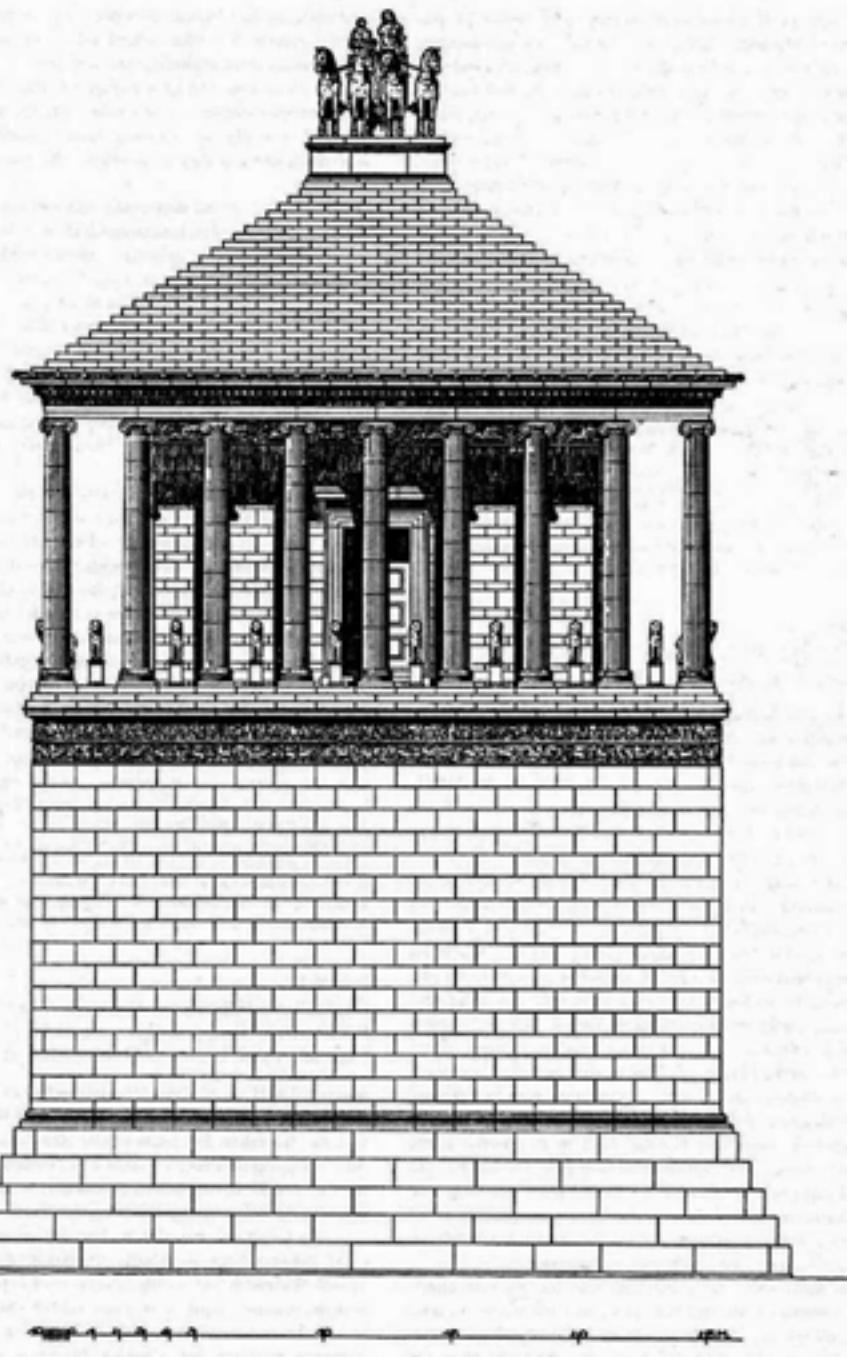
Teme na frizovima bile su Amazonomahija, Kentauromahija i trke
dvokolica

Uništen je zemljotresima i ljudskom nepažnjom
Imao je pravougaonu osnovu i bio podelje u tri glavne zone
Građen je od opeke i obložen mermerom

Mauzolej u Halikarnasu, oko 353, rekonstrukcija
Arhitekte Pitej i Satir

1. baza, 2. jonska kolonada, 3. piramida sa dvokolicama
Centralizovana vlast, azijsko ustrojstvo, helenska kultura

Mauzolej u Halikarnasu, oko 353, Rekonstrukcija

Grobnica je bila podignuta na
brdu nad gradom

Gradić se nalazila u sredini
ograđenog prostora

Prema platformi vodilo je
stepenište flankirano
kamenim lavovima

Na platformi su bile brojne
statue bogova i boginja, a na
uglovima su se nalazile
skulpture ratnika na konjima

Na reljefima su prikazane
Kentauromahija,
Amazonomahija i trke
dvokolica

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

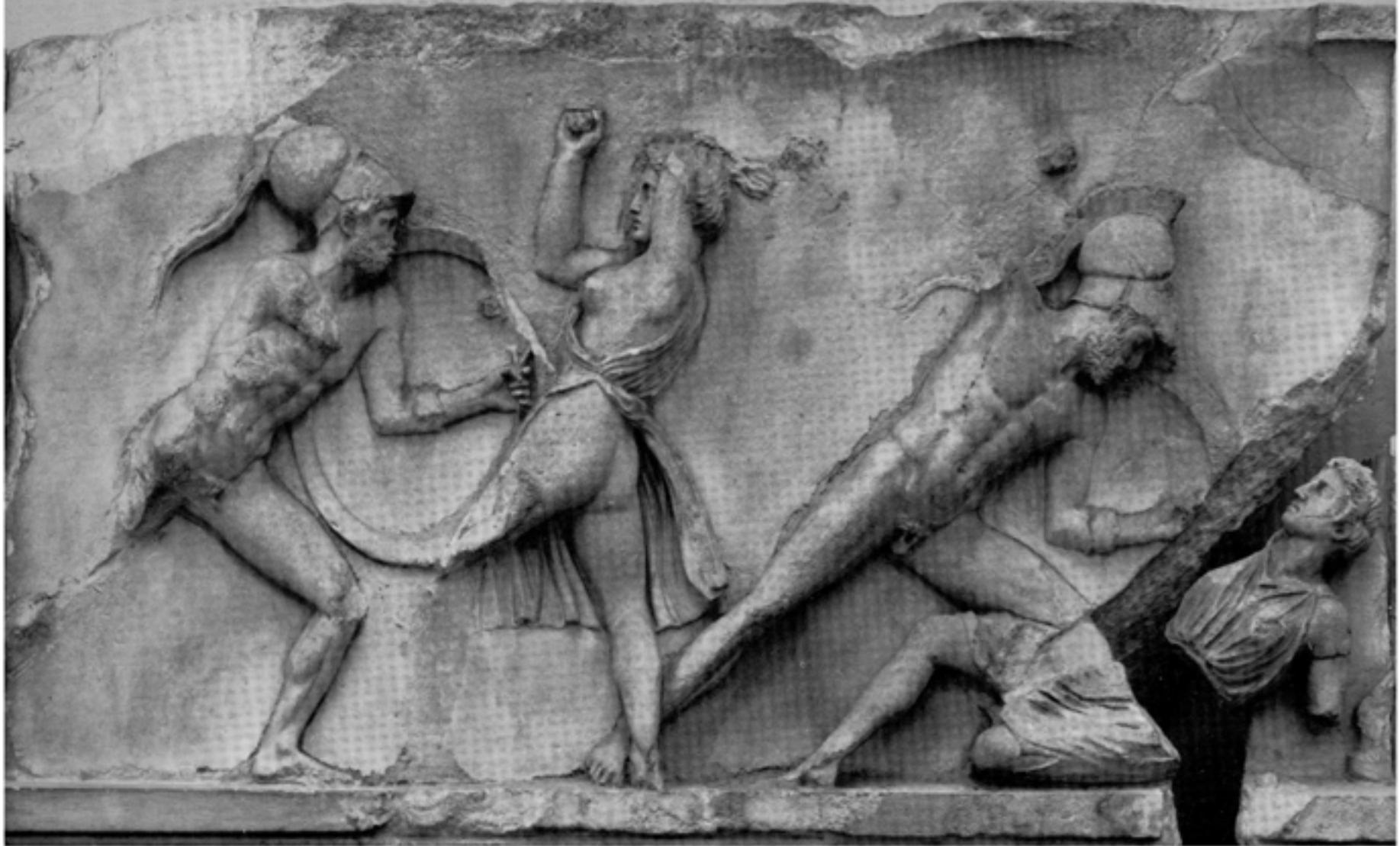

53

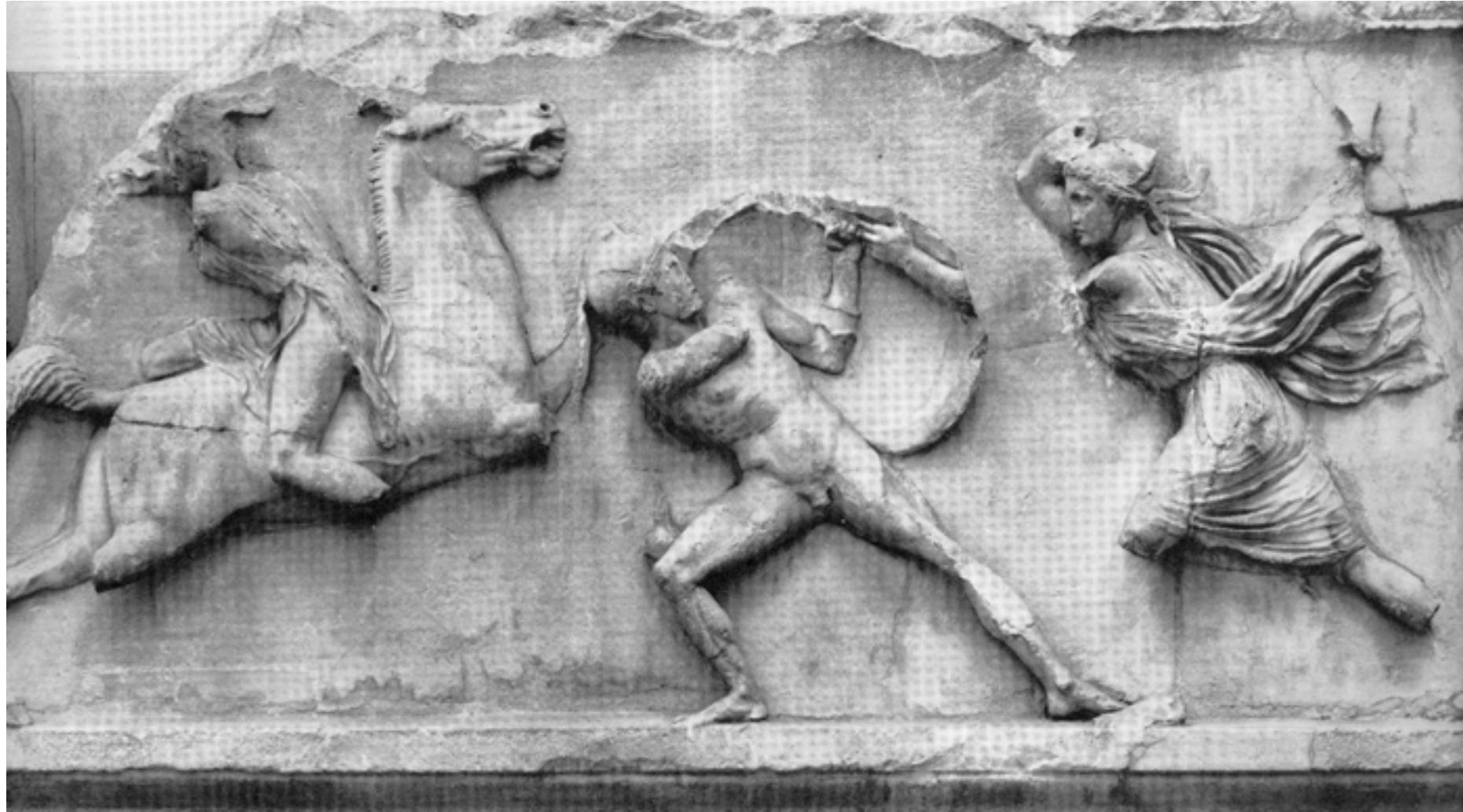
Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

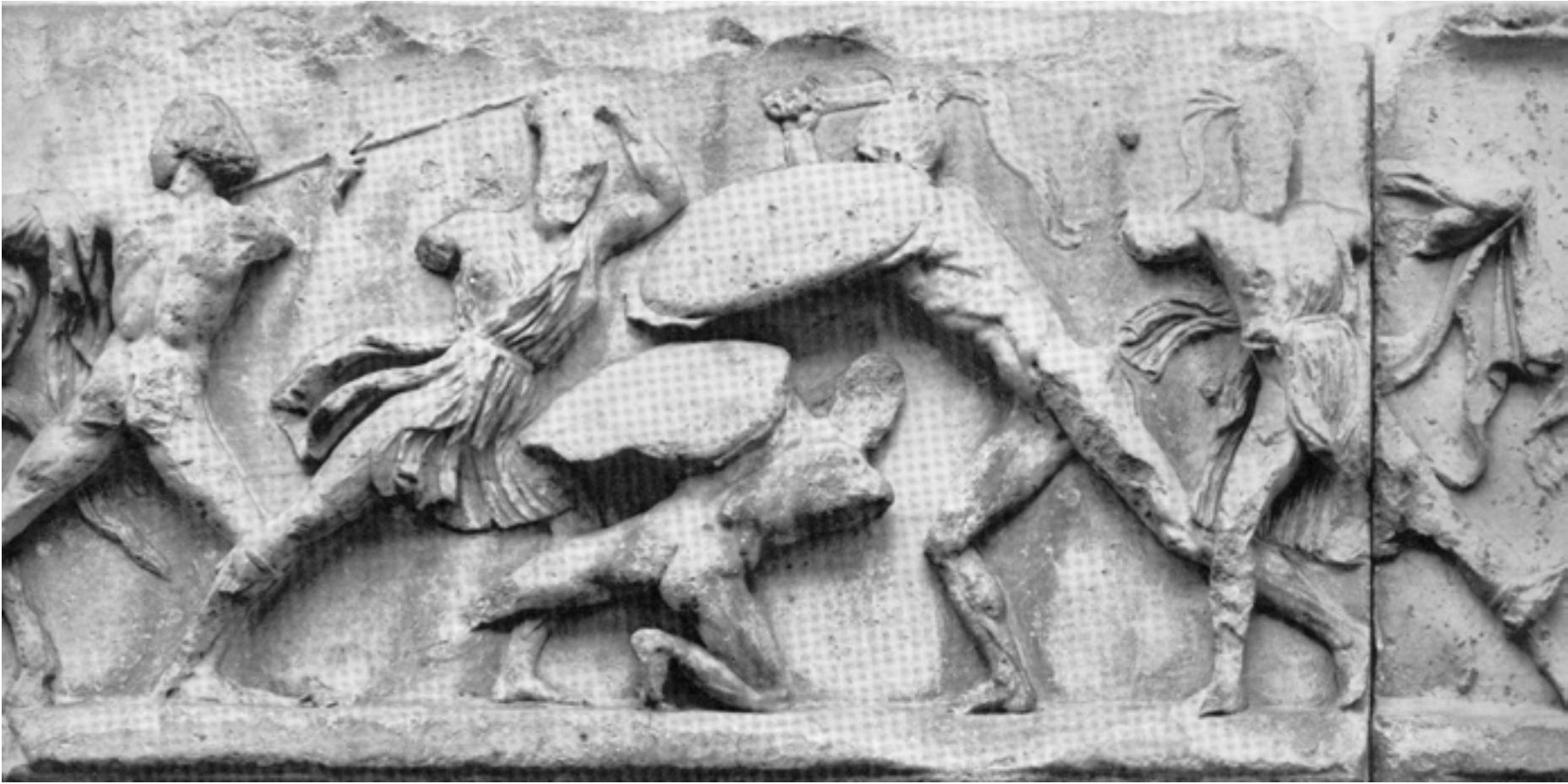
Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa zapadnog friza, Leohar
(nagoveštava helenizam)

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa zapadnog friza, Leohar
(nagoveštava helenizam)

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa južnog friza, Timotej

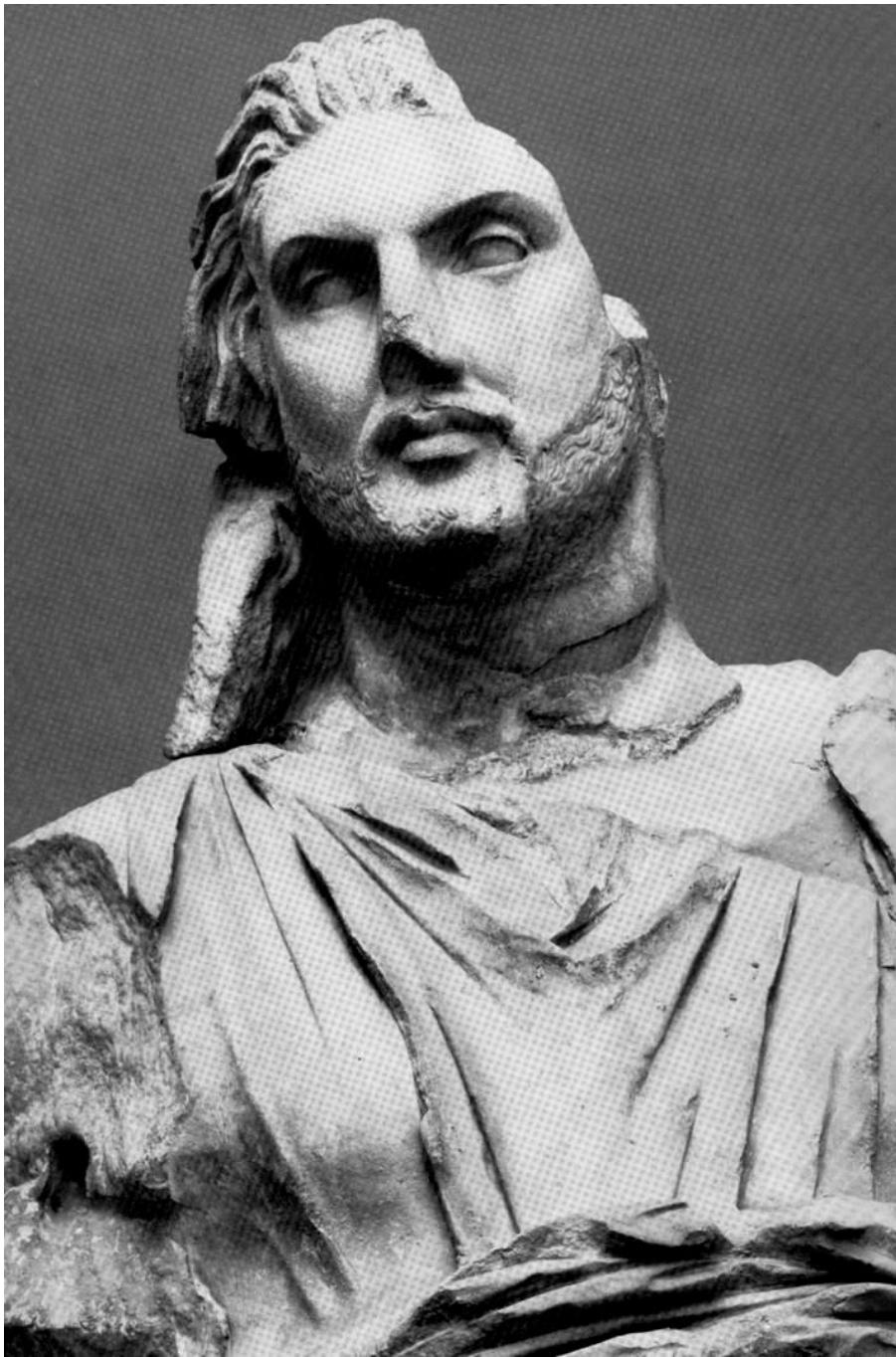
Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa južnog friza, Timotej

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa severnog friza, Brijaksis

Mauzolej u Halikarnasu,
Mausolova statua
(prvobitno na kvadrigi)
Brijaksis

Mauzolej u Halikarnasu,
Mausolova statua,
detalj,
Brijaksis

Kefisodot Stariji iz Atine

- Praksitelov otac i učitelj
- U stilskom pogledu radio pod uticajem Fidije i njegovih savremenika i sledbenika
- Novina koju unosi jeste izraz lica koji nosi više topline
- Promene u odnosu prema bogovima i humanizacija
- Humanizacija bogova- tuga, blagost, toplina
- Sačuvana dela (u kopijama):
Eirene sa Plutosom (Mir sa Bogatstvom), Atina
Boginja Atena, Pirej
- Dela poznata iz pisanih izvora:
Žrtvenik hrama Zevsa Spasitelja, Pirej

Kefisodot Stariji, Eirene sa Plutosom (Mir sa Bogatstvom)
Atina, 374. u čast pobede nad Spartom 375, rimska kopija
(uticaj Fidije u obradi draperije, odnosi i izrazi lica nose toplinu)

Kefisodot Stariji,
Eirene sa Plutosom
(Mir sa Bogatstvom)
(skulpturu naručio grad Atina i
bila je postavljena na
areopagu)

Kefisodot Stariji, Eirene sa Plutosom
(Mir sa Bogatstvom), različite kopije

Kefisodot Stariji,
Boginja Atena, Pirej,
rimска копија

Nepoznati autor,
Afrodita s Milosa
(pronađena na ostrvu
Milosu, danas u Luvru u
Parizu),
Različita datovanja IV-III vek,
danас često i u kasnije
doba, između 130. i 100. p.
n. e.
gracijoznost i lepota

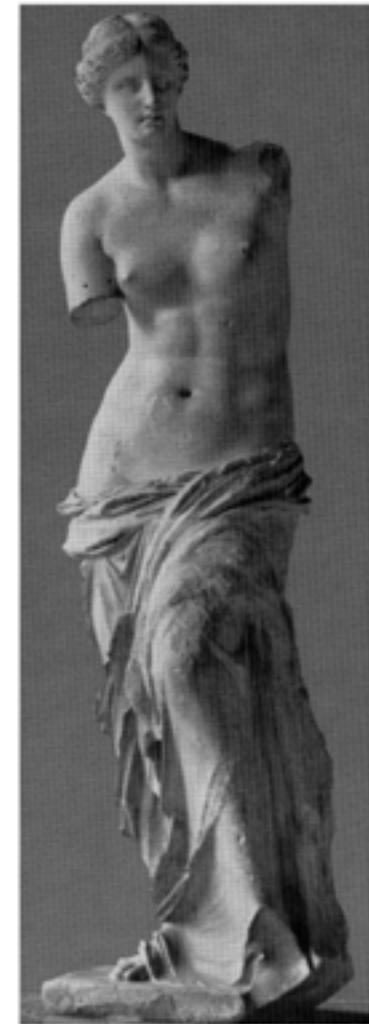
Nepoznati autor,
Afrodita s Milosa,
IV-III vek

Nepoznati autor, Afrodita s Milosa, IV-III vek

Nepoznati autor,
Afrodita s Milosa,
IV-III vek, detalj

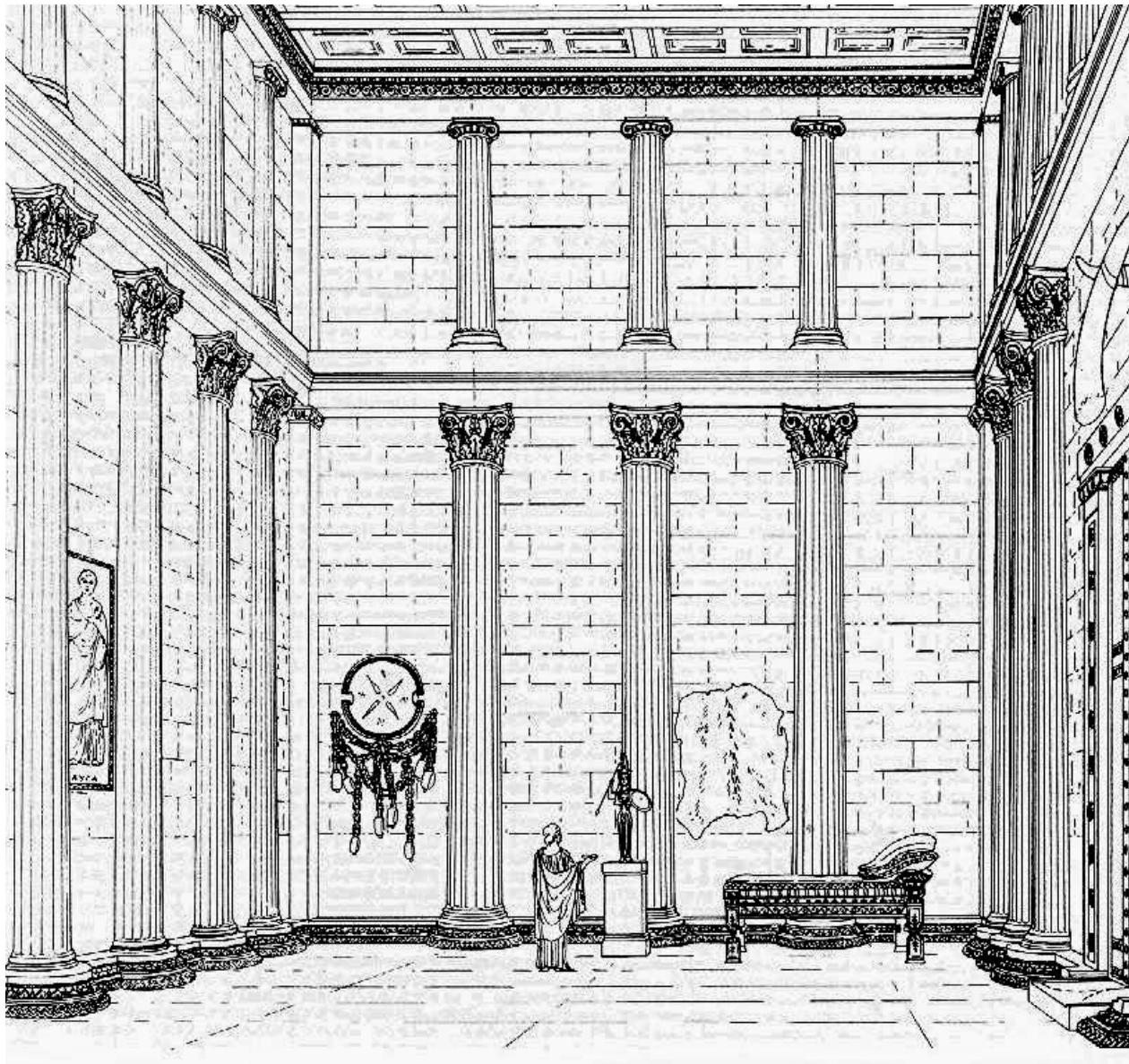

Skopas sa Parosa

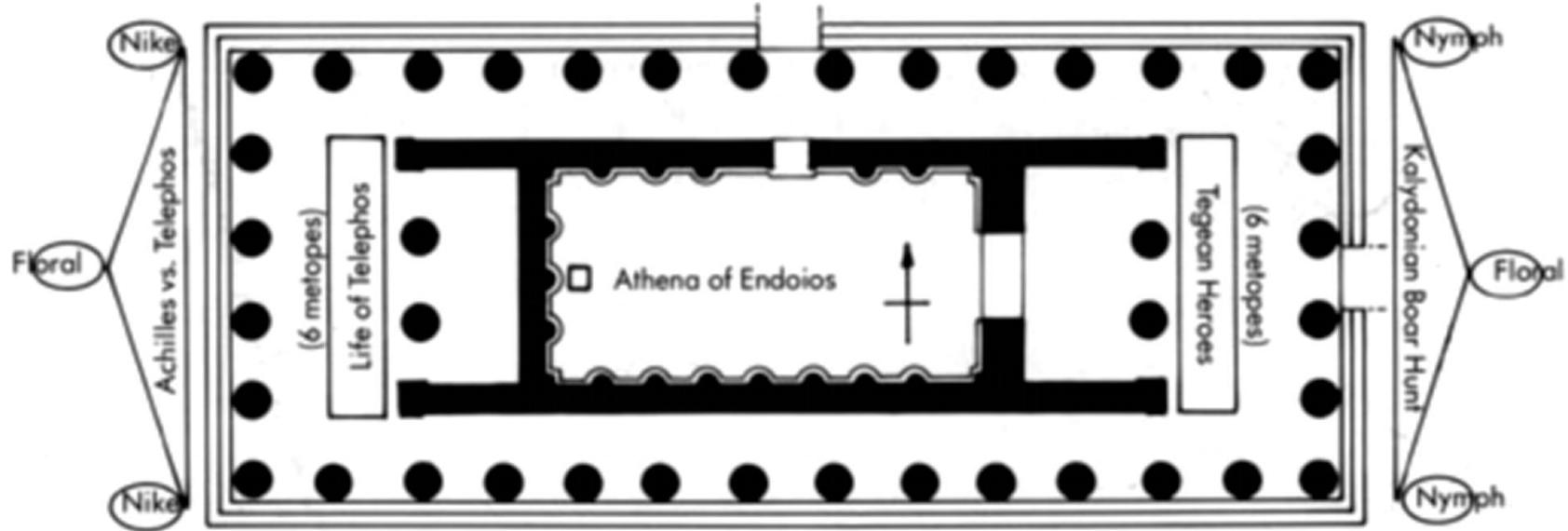
- Potiče iz porodice koja je dala nekoliko vajara
  - Radio u bronzi i mermeru
  - Napeti ili neobuzdani pokreti, strasni izrazi
  - Duboko usađene oči, bolno stanje duše, patos
  - Podređuje formu izrazu duševnog stanja
-
- Dela sačuvana u originalu ili kopiji:
Hram Atene Aleje u Tegeji, reljefi i skulpture
Pothos
Nioba s decom
Menada
Mauzolej u Halikarnasu, istočni friz

Tegeja, Hram Atene Aleje, IV vek (obnovljen nakon požara 395. p. n. e), današnje stanje

Tegeja, Hram Atene Aleje, IV vek (nakon požara 395. p. n. e)
Rekonstrukcija svetilišta unutar hrama

Tegeja, Arkadija, Peloponez, Hram Atene Aleje,
IV vek (nakon požara 395. p. n. e), reljefe izradio Skopas oko 340. p. n. e,
osnova (dorski peripter)

Prema pisanim izvorima
na zabatima Lov na kalidonskog vepra (istok) i
Ahil i Telef (zapad)

na metopama tegejski heroji (istok) i Telefov život (zapad)
(Telef, Heraklov sin, trebalo je da postane kralj Tegeje, ali je bio kralj
Mizije u Maloj Aziji, a ranio ga je Ahil tokom opsade Troje)

Hram Atene Aleje u Tegeji na Peloponezu, posle 395, glava sa zabata
(Pausanija (II vek) svedoči da su reljefi i skulpture Skopasovo delo)

Hram Atene Aleje u Tegeji, posle 395.
Glave sa zabata

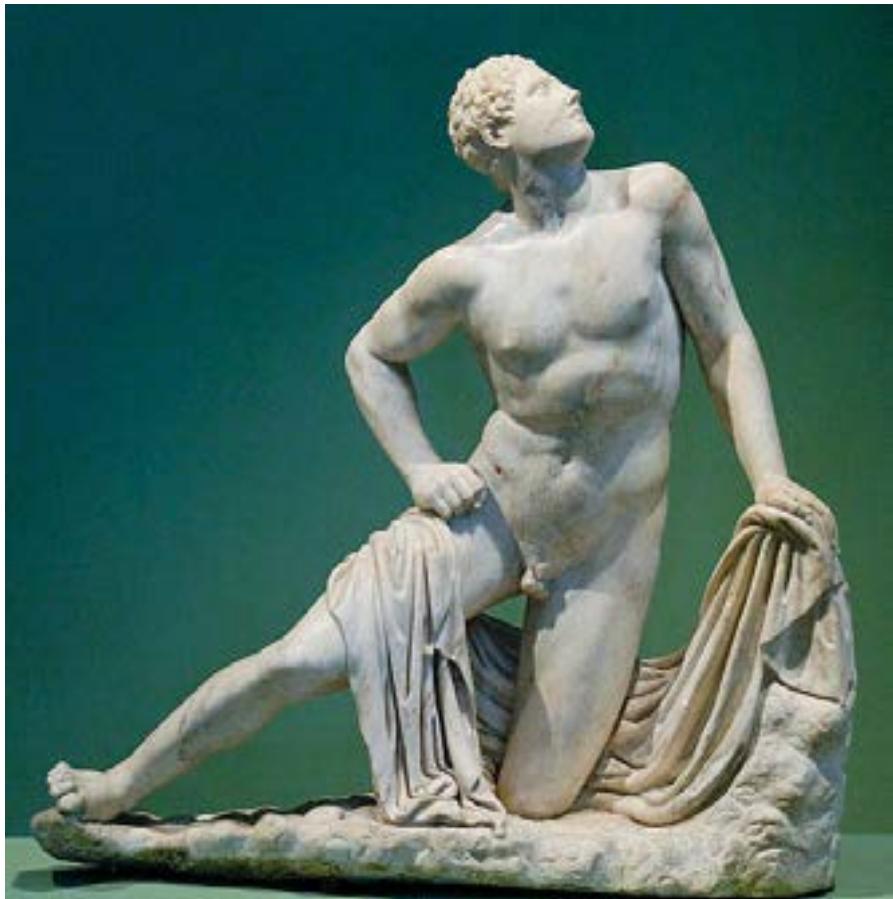
Pothos, ljubavna žudnja (Erosov
brat),
oko 350.
Kopija (očuvane brojne različite
rimске kopije)

Pothos, ljubavna žudnja
(Erosov brat),
oko 350.

Nioba s decom,
rekonstrukcija kompozicije na osnovu rimske kopije otkrivene 1583. u
Rimu (pojedinačne skulpture se čuvaju u Kapitolskom muzeju u Rimu)
(prema Pliniju- Skopas ili Praksitel)

Nioba s decom,
Figura jednog Niobida, Kapitolski
muzej u Rimu
rekonstrukcija kompozicije
(prema Pliniju- Skopas ili Praksitel) •

Nioba s decom,
Nioba pokušava da spasi jednu kći od Artemide, rimska kopija, Krit
(prema Pliniju- Skopas ili Praksitel)

Menada,
oko 350,
kopija

Menada,
oko 350,
kopija

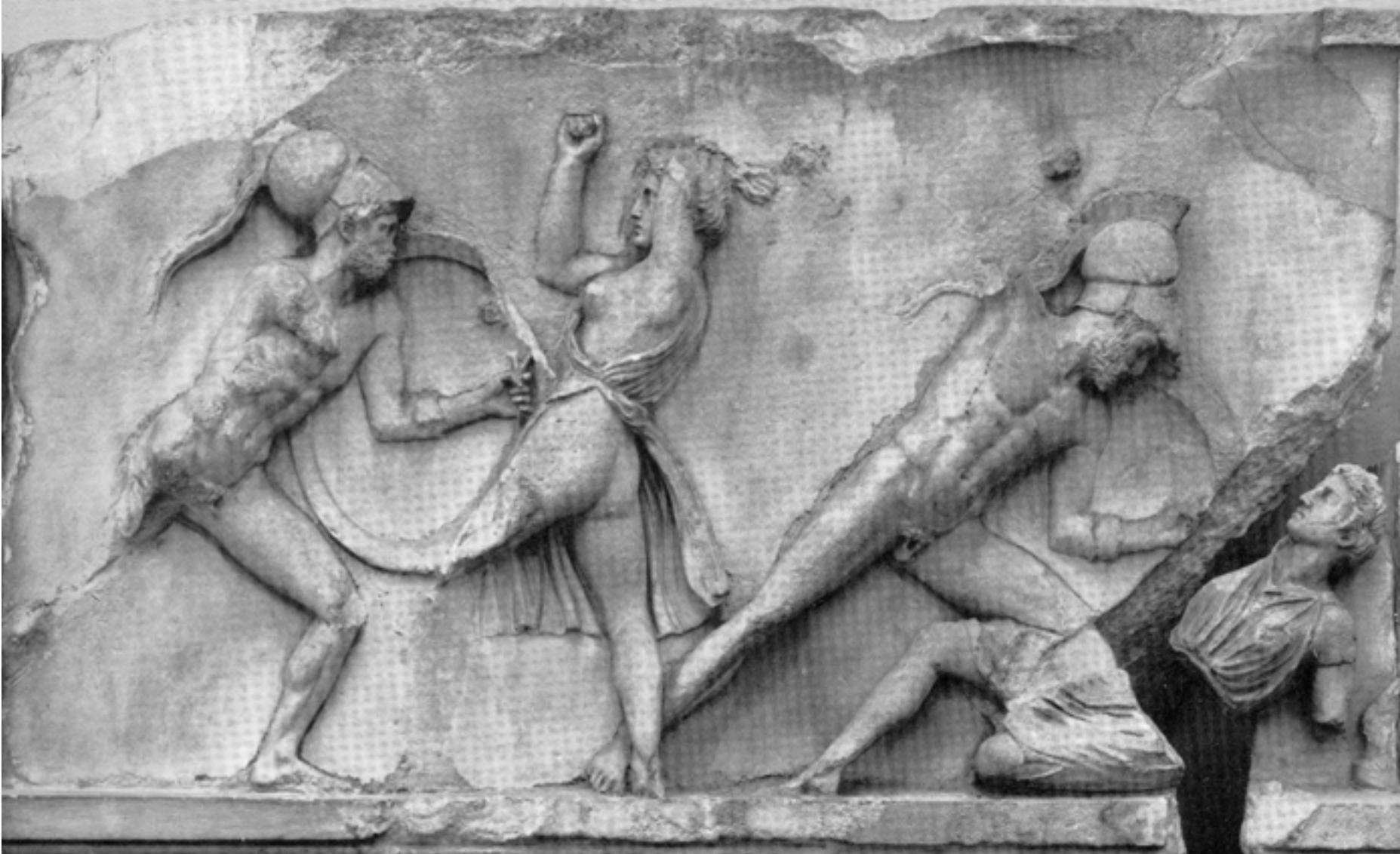
Mauzolej u Halikarnasu, posle 353.
Amazonomahija, detalj sa istočnog friza, Skopas
(u poređenju sa delima V veka unosi fizičku i emocionalnu žestinu)

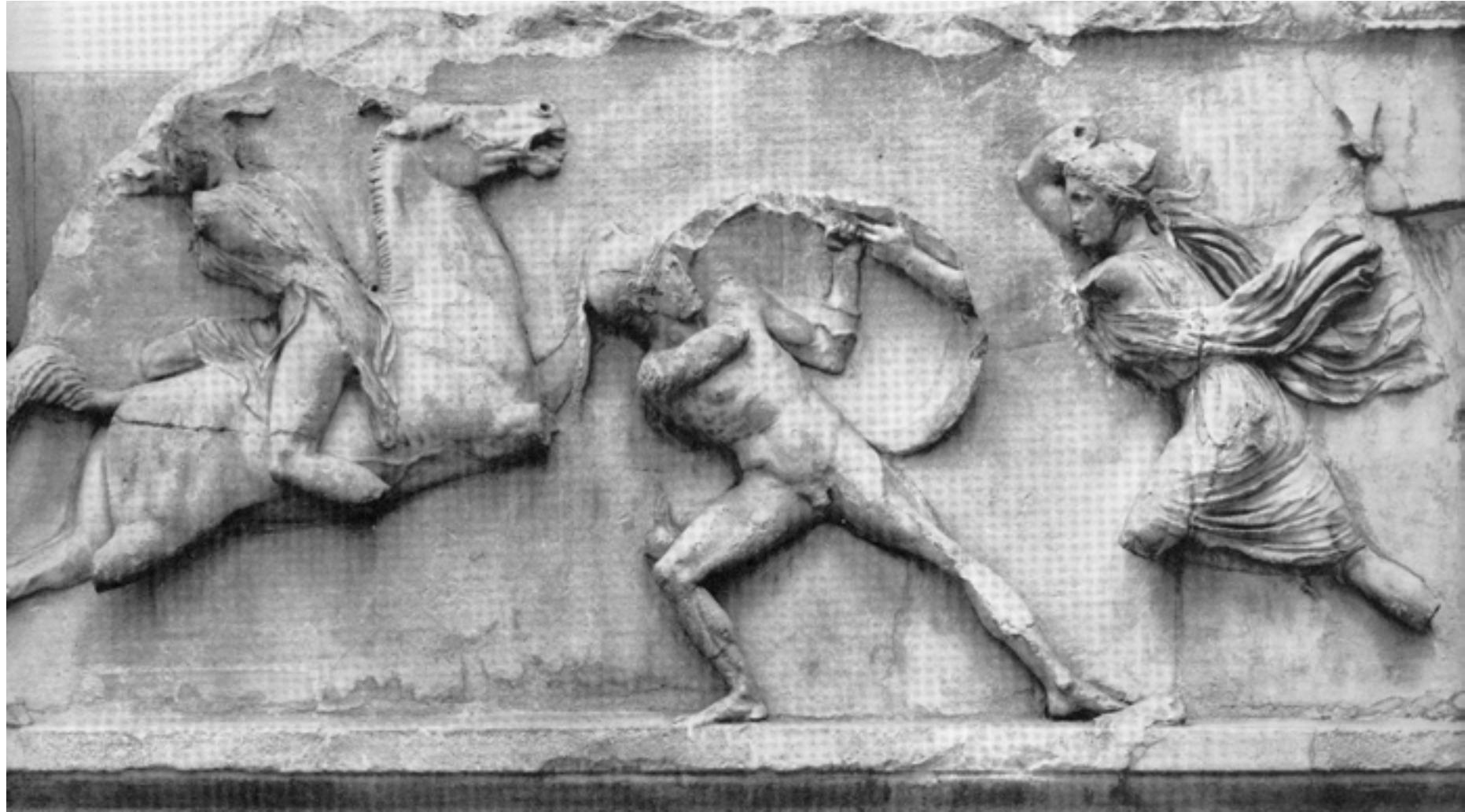
Mauzolej u Halikarnasu,
Amazonomahija, detalj sa istočnog friza, Skopas

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa istočnog friza, Skopas

Brijaksis

Manje opterećen klasičnim uzorima

- Dela sačuvana u originalu ili kopiji:

Statua Mausola za Mauzolej u Halikarnasu

Severni friz Mauzoleja

Serapis

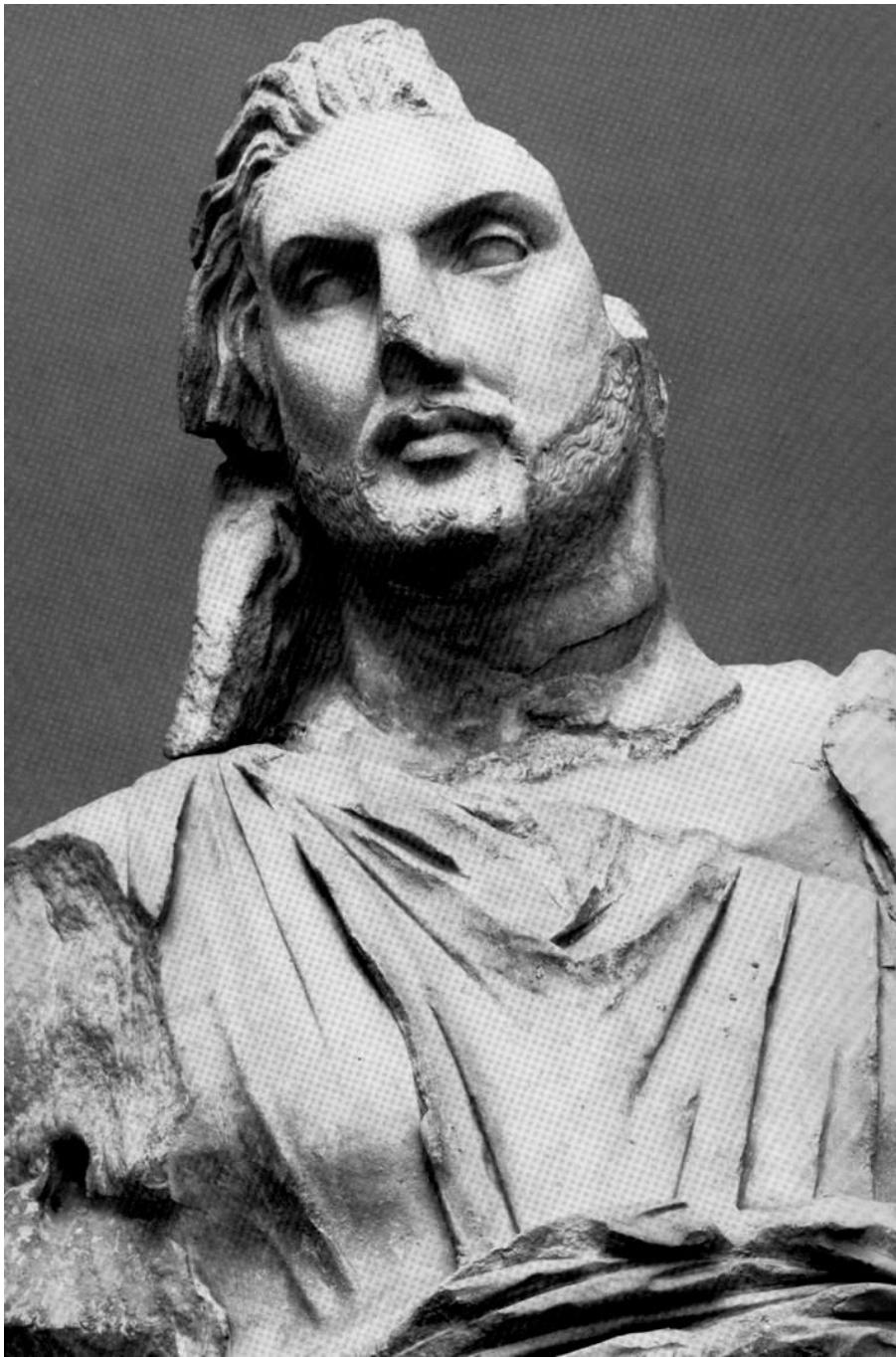
- Dela poznata iz pisanih izvora:

Pet kolosa, Rodos

Brijaksis,
Mausolova statua
Mauzolej u Halikarnasu,
posle 353.

(jasno izražene lične osobine)

Mauzolej u Halikarnasu,
Mausolova statua,
detalj,
Brijaksis

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa severnog friza, Brijaksis

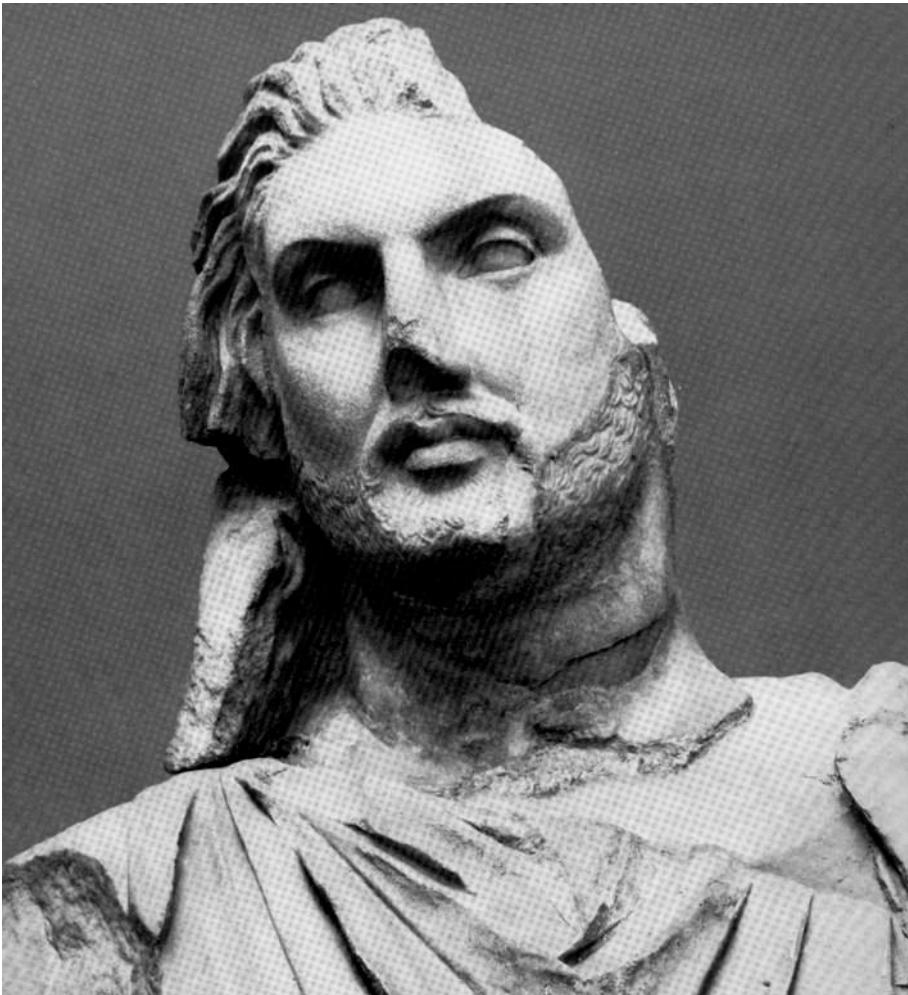

Brijaksis,
Serapis (navodno veoma
velikih dimenzija,
napravljen za Aleksandrijski
hram, ali postoji mogućnost
da je podatak nastao usled
zabune zbog postojanja
istoimenog aleksandijskog
vajara)

rimска копија

(sinkretički grčko-egipatski
бог)

(bio je grčko-egipatski bog,
naročito slavljen od III veka
p. n. e. pošto je poslužio
kao primer jedinstva Grka i
Egipćana, a slavljen je kao
бог изобилja и вaskrsenja)

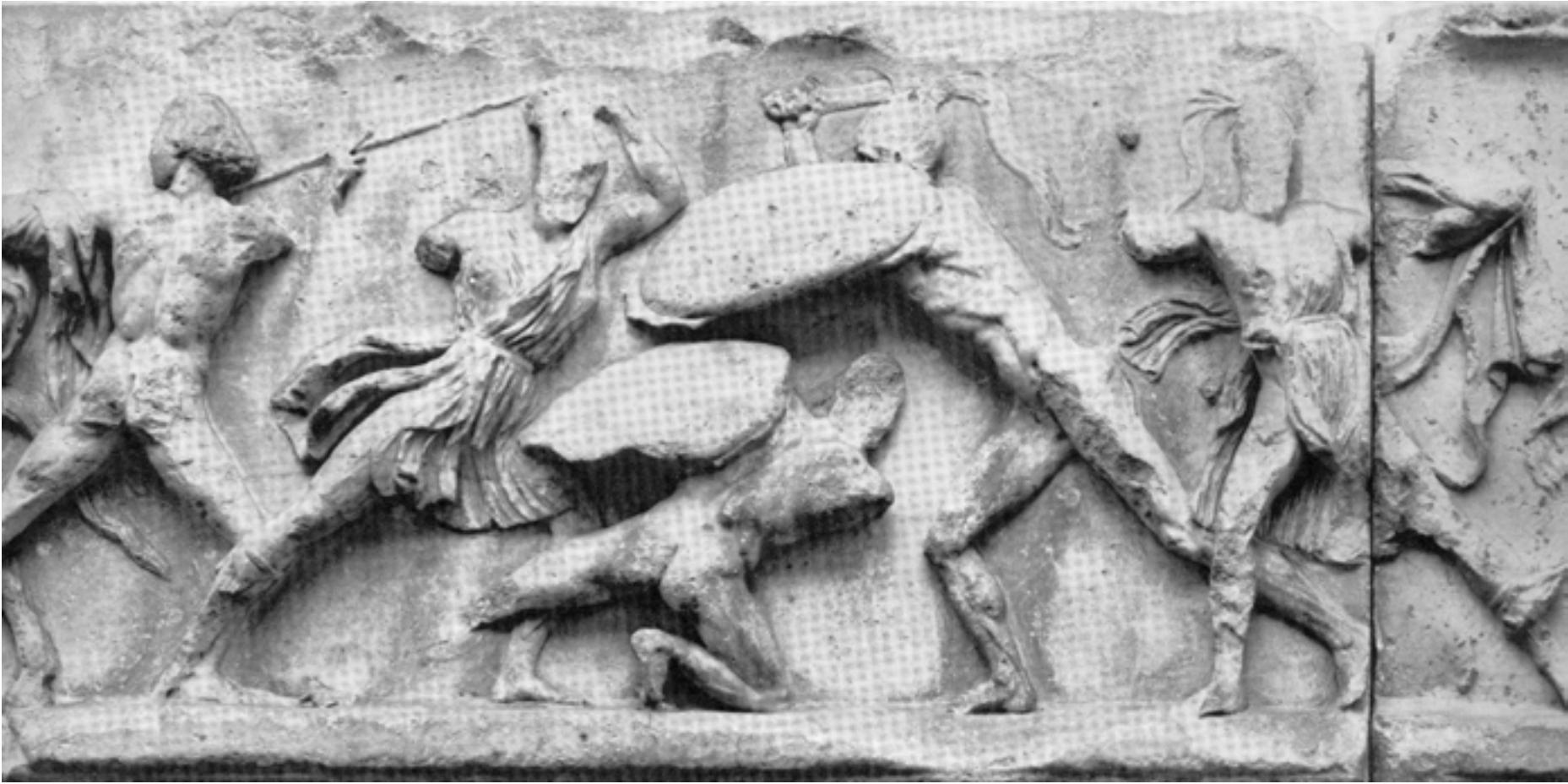
Brijaksis, likovi, poređenje
Mauzolej u Halikarnasu, Mausolova statua
Serapis, rimska kopija (pripisano Brijakisu)

Pripisano Brijaksisu
baza za skulpturu, oko 340-330.

Leohar iz Atine

- Nagoveštava početak helenističke epohe u razvoju grčke umetnosti
- Dela sačuvana u originalu ili kopiji:
Zapadni friz Mauzoleja u Halikarnasu
Otmica Ganimeda
Ganimed
Zeus
Apolon
Dionis

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa zapadnog friza, Leohar

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa zapadnog friza, Leohar

Leohar,
Otmica Ganimeda,
350-320,
kopija

Leohar,
Otmica Ganimeda,
350-320,
kopija

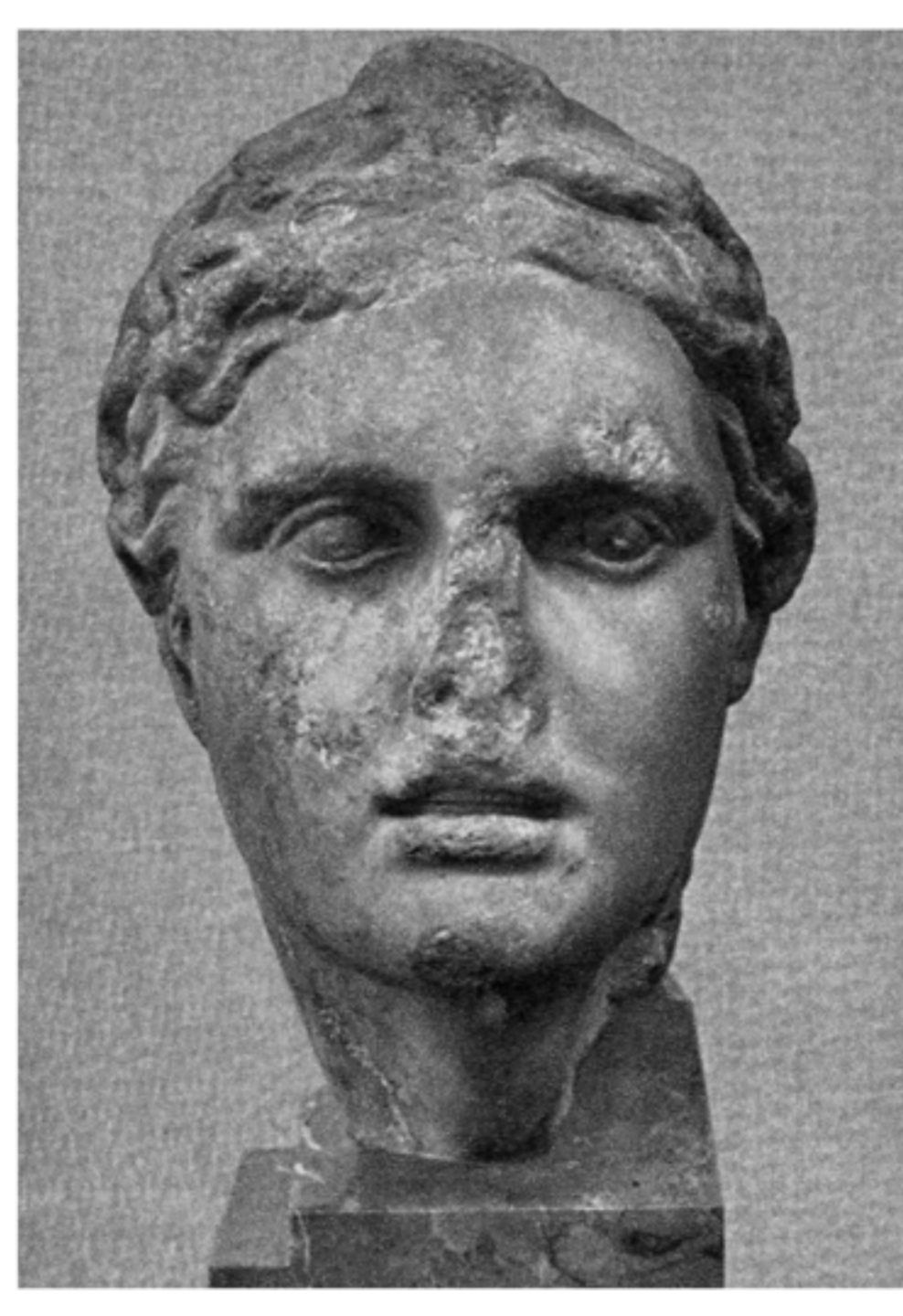
Leohar,
Ganimed,
kopija

Leohar,
Zeus,
oko 375,
kopija

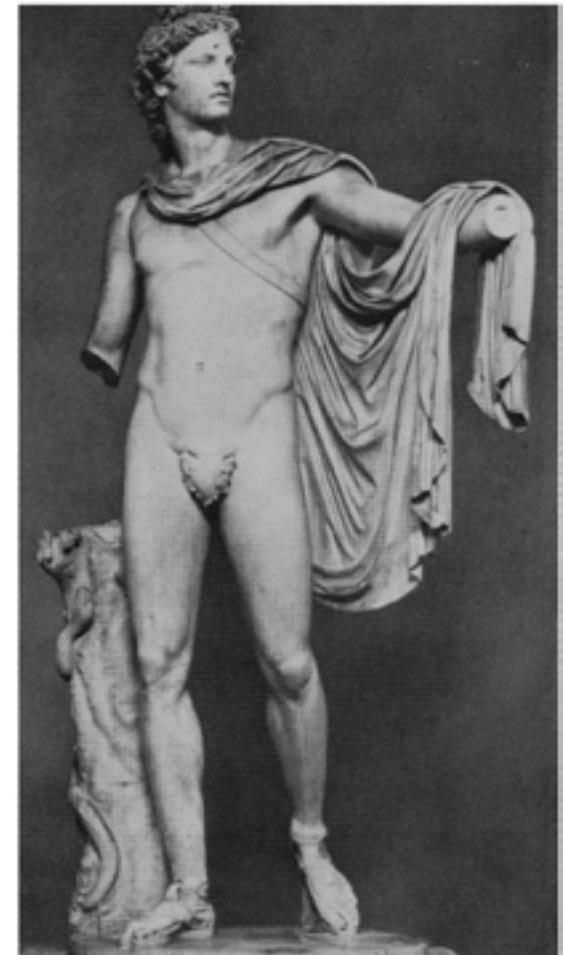
Leohar,
Dionis,
oko 360,
rimska kopija

Leohar,
Apolon koji je stajao
ispred Apolonovog
hrama na atinskoj
Agori,
oko 325.
rimска копија главе

Apolon Belvederski,
350-320.
dugo pripisivan Leoharu

Timotej

- Dela sačuvana u originalu ili kopiji:

Epidaur, Asklepijevo svetilište, reljefi i skulpture
(zabeleženo potpisivanje ugovora za izradu
modela za reljefnu dekoraciju)

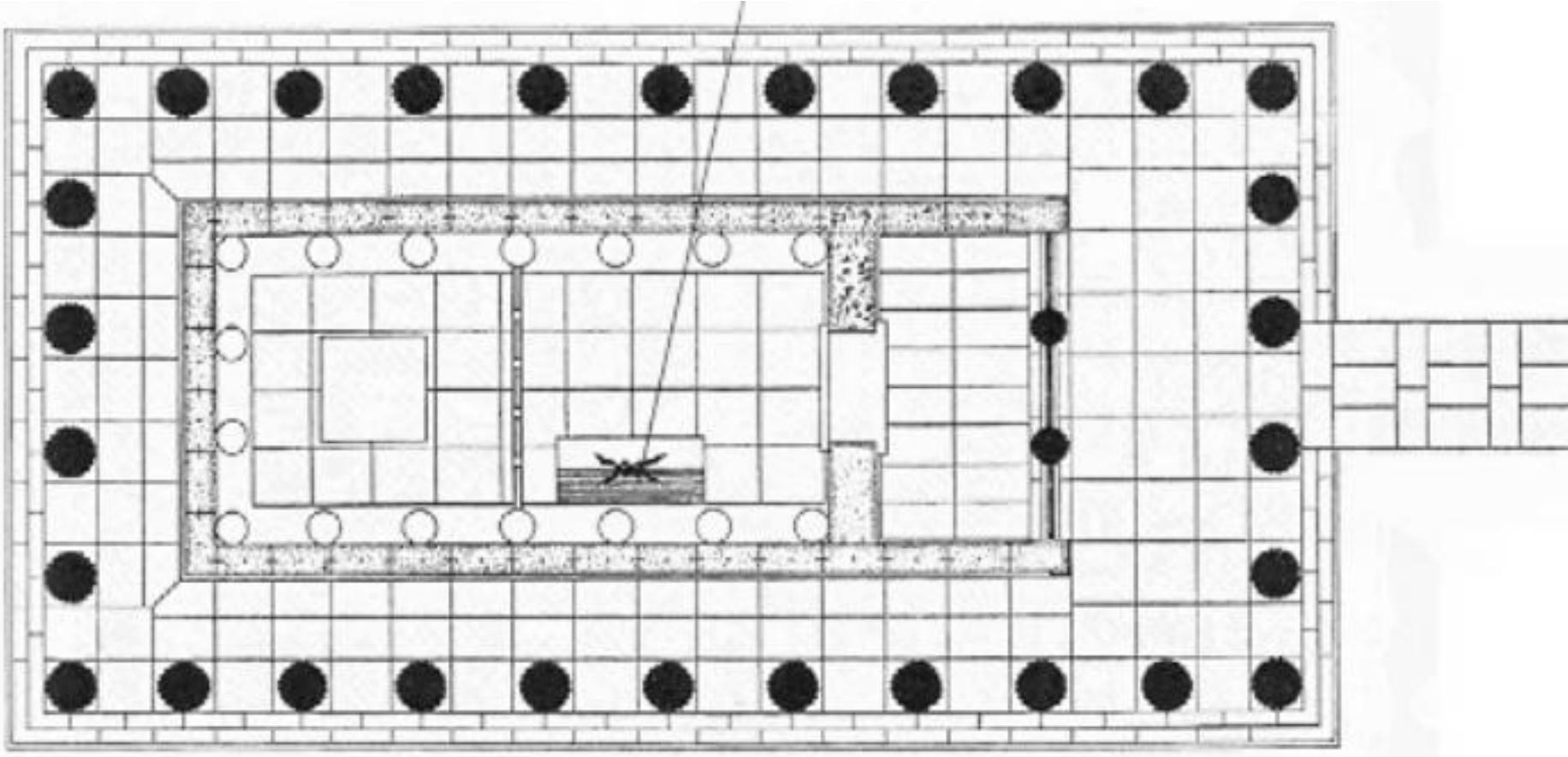
Južni friz Mauzoleja u Halikarnasu

Leda

Atena

Epidaur,
Asklepijevo
svetilište,
oko 380,
ploča u koju su
urezani računi
koliko treba
platiti
umetnicima
(pronađena
pokraj hrama)

Epidaur, Asklepijev hram, osnova, oko 380.
(dorski peripter sa 5X11 stubova unutar kojeg se, prema Pausaniji,
nalazila hriselefantska skulptura boga Asklepija)

Imao je skulpture u oba zabata i figuralne akroterije
Hram se po ugledu poredio sa Zevsovim u Olimpiji i Apolonovim u
Delfima

Epidaur, Asklepijev hram, oko 380, današnje stanje

Timotej,
Epidaur,
Asklepijevo
svetilište,
oko 380.
Amazonka na
konju sa
zapadnog
timpanona

Timotej,
Epidaur,
Asklepijevo
svetilište,
oko 380.
Aura (boginja
vatra) ugao
zapadnog
timpanona

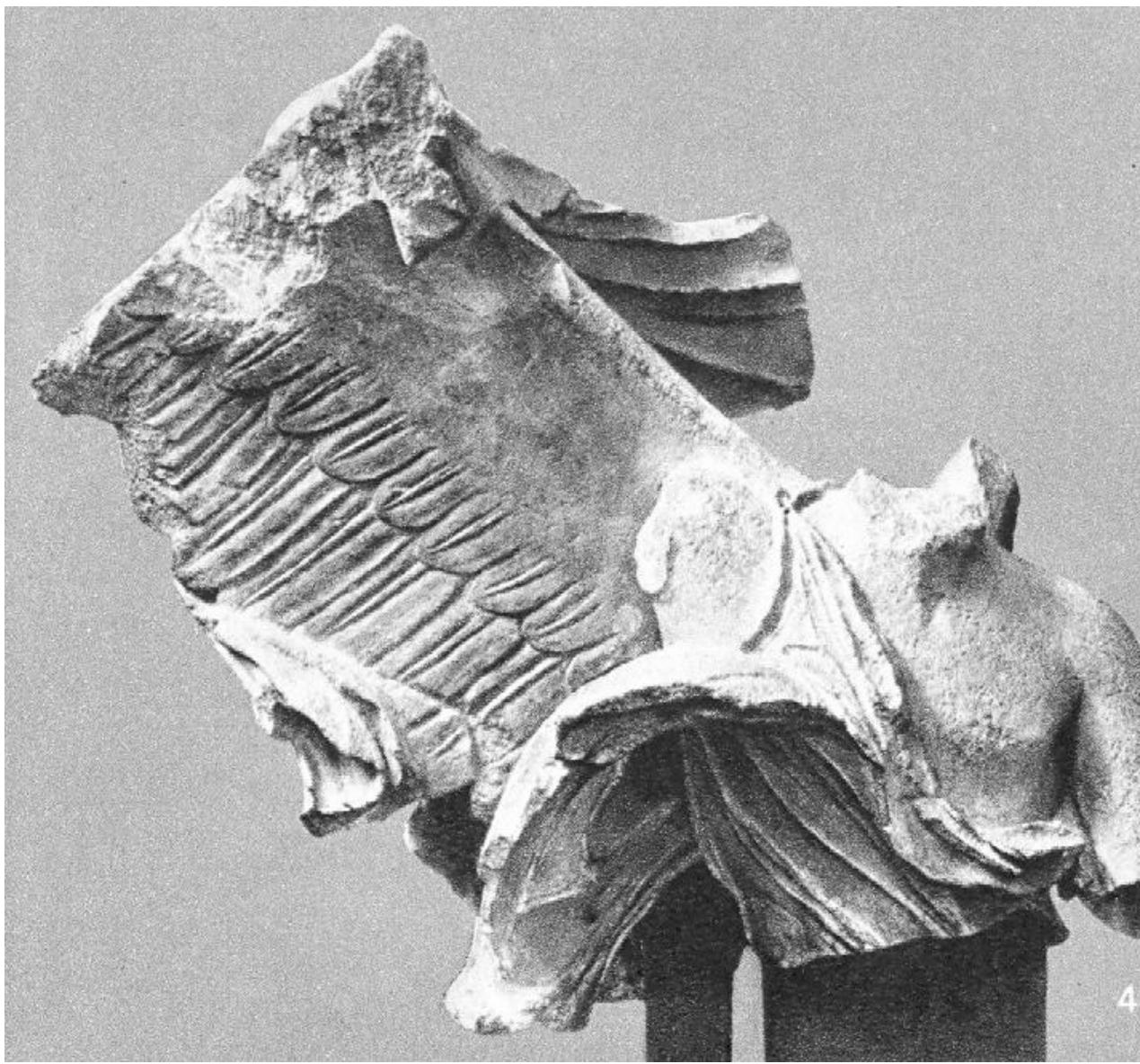

Timotej, Epidaur, Asklepijevo svetilište, oko 380.

Timotej,
Epidaur,
Asklepijevo
svetilište,
oko 380.
Nereida ili
Amazonka,
akroterija

Timotej, Epidaur, Asklepijevo svetilište, oko 380.
Nike, akroterija sa istočnog timpanona

Timotej,
Epidaur, Asklepijevo
svetilište,
oko 380.
Nike, akroterija

Timotej,
Epidaur,
Asklepijevo
svetilište,
oko 380.
Asklepije, reljef
iz hrama

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa južnog friza, Timotej

Mauzolej u Halikarnasu, Amazonomahija,
detalj sa južnog friza, Timotej

Timotej,
Leda
(supruga Tindareja
(spartanskog kralja),
majka Kastora i
Polideuka i Jelene i
Klitemnestre),
(Zevsova deca- Polideuk i
Jelena)
(Tindarejeva deca- Kastor
i Klitemnestra)
oko 370,
kopija

Timotej,
Atena,
oko 375,
kopija

Nepoznati autor,
Demetra sa Knida,
oko 340.
(obrada draperije)
(duboko usadene
prodorne oči)

Nepoznati autor,
Demetra sa Knida,
oko 340.

Nepoznati autor,
Demetra sa Knida,
oko 340,
detalj

